

T.C.
FIRAT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SOSYOLOJİ ANABİLİM DALI

146392

(YÜKSEK LİSANS TEZİ)

FEMİNİST SÖYLEM AÇISINDAN TÜRK KADINI

146392

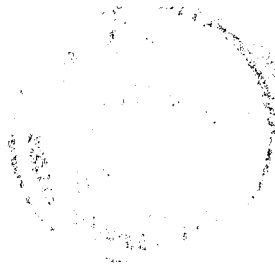
- YÖNETEN

Yrd. Doç. Dr. Ömer AYTAÇ

HAZIRLAYAN

Hilal MUZOĞLU

ELAZIĞ-2004

T.C.
FIRAT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SOSYOLOJİ ANABİLİM DALI

(YÜKSEK LİSANS TEZİ)

FEMİNİST SÖYLEM AÇISINDAN TÜRK KADINI

Hilal MUZOĞLU

Yüksek Lisans Tezi
Sosyoloji Anabilim Dalı

Bu tez,/...../..... tarihinde aşağıda belirtilen jüri tarafından oybirliği /oyçokluğu ile başarılı / başarısız olarak değerlendirilmiştir.

Danışman: Yrd. Doç. Dr. Ömer AYTAÇ

Üye: Prof. Dr. Mahmut ATAY

Üye: Yrd. Doç. Dr. Burhan AKPINAR

Üye:

Bu tezin kabulü, Sosyal Bilimleri Enstitüsü Yönetim Kurulu'nun/...../..... tarih ve sayılı kararıyla onaylanmıştır.

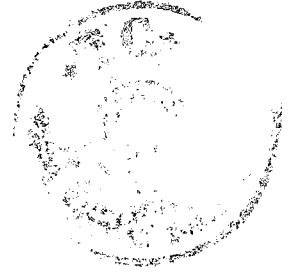
ÖNSÖZ

Feminizme ilişkin yorumların, televizyon dizilerinde bile sıkça dile getirildiği şu günlerde, feminizmin gerçekte ne anlam ifade ettiğini değerlendirmek için teorik düzeyde bir çalışma yapılmıştır. Bu araştırmada, Türkiye’de feminizmin ne anlama geldiği, nasıl ortaya çıktığı ve günümüze değin nasıl bir seyir izlediği açıklanmaya çalışılmıştır. Ayrıca Türkiye’de feminist söylem açısından Türk kadınının siyasi, sosyal ve ekonomik hayatta bulunduğu konumu irdelenmeye çalışılmıştır.

Çalışmalarım sırasında beni destekleyen, sonsuz sabır ve hoşgörü gösteren hocam Yrd. Doç. Dr. Ömer AYTAÇ’a, anneme ve ablama teşekkür ederim.

Hilal MUZOĞLU

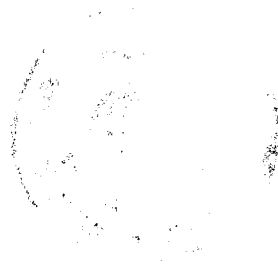
ELAZIĞ 2004

İÇİNDEKİLER

	<u>Sayfa No</u>
ÖNSÖZ	I
İÇİNDEKİLER	II
KISALTMALAR	IV
ÖZET	V
SUMMARY	VII
1. GİRİŞ	1
1.1. Araştırmanın Konusu	2
1.2. Araştırmanın Amacı	3
1.3. Araştırmanın Metodu	3
2. BATI DÜNYASINDAKİ GELİŞMELER VE FEMİNİZM HAREKETİNİN DOĞUŞU	4
2.1. Fransız Devrimi.....	4
2.2. Sanayi Devrimi	6
2.3. 1968 Öğrenci Hareketi.....	8
2.4. Modern Feminist Akımlar.....	8
2.4.1. Liberal Feminizm.....	9
2.4.2. Marksist Feminizm	11
2.4.3. Radikal Feminizm.....	12
2.4.4. Sosyalist Feminizm.....	14
2.5. Postmodern Feminizm	16
3. TÜRKİYE'DE FEMİNİZMİN TARİHSEL KÖKENLERİ	19
3.1. Tanzimat'tan II. Meşrutiyet'e Kadar Olan Dönemde Türk Kadını ve Feminist Hareketler.....	19
3.2. II. Meşrutiyet Döneminde Türk Kadını	21
3.2.1. İslamcıların Kadın Hakkındaki Görüşleri	22
3.2.2. Batıcıların Kadın Hakkındaki Görüşleri	23
3.2.3. Türkçülerin Kadın Hakkındaki Görüşleri	24
3.3. Türkiye Cumhuriyeti Döneminde Türk Kadını ve Feminist Hareket	25

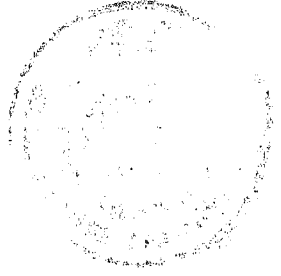
3.3.1. Medeni Kanun'da Kadın Hakları	27
3.3.2. Seçme-Seçilme Hakkı	29
3.3.3. Türk Kadınlar Birliğinin Kuruluşu	29
3.3.4. İstanbul Milletlerarası Kadın Kongresi.....	31
3.4. 1950 Sonrasında Türk Kadını ve Feminist Hareketler	33
3.4.1. 1950 Sonrasında Kurulan Kadın Dernekleri	34
3.4.1.1. Türkiye Soroptimist Kulüpleri Federasyonu.....	34
3.4.1.2. Türk Üniversiteli Kadınlar Derneği	34
3.4.1.3. Türk Anneler Derneği	34
3.4.1.4. Kadının Sosyal Hayatını Araştırma ve İnceleme Derneği.....	34
3.4.1.5. Kız İzçiler Derneği.....	35
3.4.1.6. İlerici Kadın Derneği	35
3.4.1.7. Devrimci Kadınlar Derneği.....	36
3.5. 1980 Sonrasında Türk Kadını ve Feminist Hareket.....	36
3.5.1. Feminist Akımlar ve Söylemleri.....	38
3.5.1.1. Liberal Feminizm ve Eşitlik Politikası.....	38
3.5.1.2. Radikal Feminizm ve Farklılık Politikası	43
3.5.1.3. Sosyalist Feminizm ve Kamusal Katılım Politikası.....	46
3.5.2. Feminist Hareketler.....	50
3.5.3. Feminist Kurumlar	52
3.5.3.1. Mor Çatı Kadın Sığınağı Vakfı.....	52
3.5.3.2. Kadın Dayanışma Vakfı.....	53
3.5.3.3. Kadın Eserleri Kütüphanesi ve Bilgi Merkezi	53
3.5.3.4. KA-MER	53
3.5.3.5. Adana Kadın Kuruluşları Birliği.....	53
3.5.3.6. Uçan Süpürge.....	54
3.5.3.7. KA-DER.....	54
4. SONUÇ.....	56
4.1. KAYNAKÇA	59

KISALTMALAR

- DKD : Devrimci Kadınlar Derneği
İKD : İlerici Kadınlar Derneği
SSCB : Sovyet Sosyalist Cumhuriyet Birliği
TBMM: Türkiye Büyük Millet Meclisi
TKB : Türk Kadınlar Birliği
vs. : Vesaire

ÖZET

Yüksek Lisans Tezi

FEMİNİST SÖYLEM AÇISINDAN TÜRK KADINI

HİLAL MUZOĞLU

Fırat Üniversitesi

Sosyal Bilimler Enstitüsü

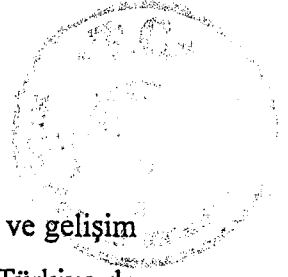
Sosyoloji Anabilim Dalı

2004, Sayfa: 63

Osmanlı 1939'da ilan ettiği Tazminat Fermanı ile birlikte Avrupa'nın sadece ekonomik açıdan değil sosyal, kültürel ve siyasi alanda da kendisinden daha ileri bir düzeyde olduğunu kabul eder. Bu nedenle Avrupa'nın bu üstünlüklerini yakından takip edebilmek için Batıya öğrenciler göndermeye başlar. Bu öğrenciler Osmanlı'ya geri döndüklerinde Avrupa'nın kültürel hayatını Batılı eserleri tercüme ederek topluma aktarmaya çalışırlar. Böylece bu dönemde Avrupa'da yankı bulan eşitlik, özgürlük ve feminizm gibi fikirler Osmanlı toplumunda yer edinmeye başlar. Bu düşünceler zaman içerisinde Osmanlı toplumunda yayılır ve Türk kadını da bu gelişmelerden etkilenerek kendi haklarını dile getirir.

Bu araştırma Türkiye'de feminizmi tarihi süreç içerisinde Türk kadınının sosyal, siyasi ve ekonomik hayatta bulunduğu konumu itibariyle irdelemeyi amaç edinmektedir.

Araştırma üç ana bölümden oluşmaktadır. Araştırmanın birinci bölümünde araştırmanın amacı, konusu ve metodu hakkında bilgi verilmiştir. Araştırmanın ikinci bölümünde Batı dünyasında feminizmi ortaya çıkaran sosyal ve kültürel hareketler incelenmiştir. Ayrıca Avrupa'daki modern ve postmodern feminist akımların ne anlama geldiği ortaya çıktıkları tarihi süreç dikkate alınarak gözden geçirilmiştir.

Araştırmanın üçüncü bölümünde ise Türkiye de feminizmin oluşumu ve gelişim aşamaları, tarih süreç dikkate alınarak incelenmiştir. Bu aşama feminizmin Türkiye de fikir olarak gündeme geldiği Tanzimat dönemi ile başlar. Bu dönemde, Osmanlı aydınları Türk kadınının toplum içinde yer edinebilmesi için eğitilmesi gerektiğini yazılarında dile getirirler.

II. Meşrutiyet dönemine gelindiğinde Türk kadınının sosyal konumuyla ilgili farklı ideolojiler (Muhafazakarlar, Batıcılar, Türkçüler) görüş bildirir. Bu görüşlerin buldukları ortak nokta ise Türk kadınının yıllardır içine saklandığı kabuğunu kırıp çıkması ve medeniyetin gelişmesi için kendisini eğitmesi üzerinde odaklaşır.

Cumhuriyet döneminde ise Atatürk Türk kadınına Kurtuluş savaşında gösterdiği başarının ödülü olarak seçme, seçilme hakkını armağan eder. Ayrıca İsviçre Medeni Kanunu'nu kabul ederek çok eşliliği kaldırır.

1950'lerden 1970'lerin ortalarına kadar geçen dönemde ise Türk kadını, kırsal kesimdeki kadınları eğitmek ve bilinçlendirmek için canı gönülden hizmet eder.

1970'lere gelindiğinde ise Türk kadını, fabrikada ve evde gün içerisinde yoğun bir şekilde çalışarak ezilen kadınları baskı altından kurtarmak için onların erkeklerle birlikte sınıf mücadelesine girmelerini ister.

1980 sonrası döneme gelindiğinde ise Türkiye'de feminizm doruk noktasına ulaşır ve kendisini net bir şekilde ifade etmeye başlar. Türk kadını bu dönemde kendisini baskı altına alan ataerkil düzene başkaldırır ve farklı feminist söylemlerde bu sorunu dile getirir. Aynı zamanda bu dönemde ilk defa kadınlar sorunlarını birlikte dile getirmek için örgütlenerek birçok sayıda kadın dernekleri kurarlar ve feminist hareketler gerçekleştirirler.

Anahtar Kelimeler: Feminist, ataerkil, eşitlik, özgürlük

SUMMARY

Master Thesis

THE TURKISH WOMAN FROM ANGLE OF FEMINIST DISCOURSE

HİLAL MUZOĞLU

**The University of Firat
Social Sciences Institute
Sociology Religion Sciences**

2002, Page: 63

When the Ottoman Empire noticed the Tanzimat Command it accepted that the Europe goes forward than Ottoman in the social, cultural, the political areas. For this reason, the advantages of the Europe is followed by the Ottoman and they send a lot of students to Europe to educate for all of the angles. This students, when they come back to Ottoman, they transfer to society by translating the Europe's cultural life to Ottoman Turkish. As it; at that age the equality that is repercussioned in Europe; is occupied a place in Ottoman society that is like freedom and feminism. This ideas spreads in Ottoman society in time and the Turkish woman is affected by this developments then they tell their rights.

This investigation aim to examine the placement in social, political and economical life. It is used for the Turkish woman by feminism in historical age. The investigation is occurred by three main sections. In the first section the aim, the subject and the method of the investigation is examined for giving knowledge.

In the second section the social and the cultural movements are examined that are find the feminism in European world. Beside this the European modern and postmodern feminist movements are examined that what they means by concerning in historical age.

In the third section; the formation of feminism Turkey and the development phases are concerned by examining the historical ages. This phase is started by Tanzimat age is put on the agenda in Turkey. At that time, the Ottoman intellectuals become a subject in their writings that the Ottoman womans must get a place in society.

When we come to the age of the second constitutional monarchy the difference ideologies (conservatives, the west ideas, the Turkish ideas) tells their opinions. The common poind that they meet in is the breaking cover that is hide in for years and is focused for developing the civilization by using the education on them.

In the republic age Atatürk gives to turkish woman selection and choosing rights for showing their success in liberation war as a present. Beside this Atatürk accept the swiss civil code than he remove the more accompanient.

In the age from 1950's to middle 1970's ; the Turkish woman service heartfelt to educate and become concious. When we come to 1970's the Turkish women work in factories and in the houses for all the day like working in tireness. To rescue the Turkish women from the press he wants to work in all the places that the man work in.

When we come to 1980's the feminism reaches to the top in Turkey and it express it self in a clear shape. In this age the Turkish women rebel to the present order that crushes them under a big pressure and express this problem in different feminist pronunciation. At this time; they organized for expressing their problems together; many women association is established and they realize many feminist movements.

Key Words: Feminist, patriarchy, equality, freedom,

1. GİRİŞ

Sanayileşme ve modernleşme hareketi ile başlayan değişim süreci sosyo-kültürel ve ekonomik yapıda önemli değişiklikleri de beraberinde getirir. Sanayileşmeyle birlikte toplumun yapısal değişiminde gözlenen en belirgin olay, köyden kent merkezlerine yönelen göç hareketi ve bu hareketin ortaya koyduğu oluşumlardır.

18. yüzyılın sonlarından itibaren başlayan sanayileşme hareketinin toplumsal yapıda kendini ilk hissettirdiği alan aile kurumudur. Zira köyden kente göçle birlikte aile kurumu, “geniş aile” yapısından sıyrılıp, “çekirdek aile” yapısına dönüşür. Bu dönüşüm, aile içi faaliyetlerdeki rol değişimini de beraberinde getirir. Sanayi öncesi toplumların yapısına özgü olan ‘geniş aile’ tipinde kadının rolü ev içi faaliyetlere yönelik iken, erkeğin rolü ev dışı faaliyetlere yöneliktir. Oysa sanayi dönemine girildiğinde aile içi rollerde çekirdek aile yapısına özgü dönüşümler olur. Çekirdek aile tipinde kadının rolü sadece ev yaşamıyla sınırlı olmaktan çıkar ve kadın kamusal alanda yer edinmeye başlar. Ancak kadınların kamusal alanda yer edinmeleri kolay gerçekleşmez. Şöyle ki; 19. yüzyılın ortalarına kadar kadınlar, erkeklerden çok daha ağır şartlar altında çalıştıkları halde onlardan daha düşük ücret alırlar. Kadınların bu ezilişlerine ilk tepki Fransız kadınlarından gelir. Fransa’da kadınlar, 1789 İhtilali’nin getirdiği eşitlik ve özgürlük..., kavramların da etkisiyle kendi haklarını savunmak için 19. yüzyılın sonlarına doğru bir araya gelirler.

Fransa’da işçi kadınlar, işsizliğe yapılan işlerin ağırlığına ve eşitsiz ücret politikalarına; burjuva kadınları ise sosyal haklardan yoksun bırakılmaya başkaldırır. Her kesimden kadının yer aldığı bu harekette kadınlar, eylem yada söylem düzeyinde ezilişlerine karşı çıkar (Michel, 1993:66).

Böylece bu hareket, feminizmin Fransa’da doğmasına neden olur. Bu eylemle birlikte kadınlar ilk kez sosyal, ekonomik ve kültürel hayatta cinsiyet ayrımcılığı yapılmasına tepki gösterirler.

Feminizmin Türk kadını tarafından benimsenmesi ise Tanzimat dönemine rastlamaktadır. Şöyle ki; Tanzimat’la başlatılan Batı’ya açılma politikası, eşitlik ve özgürlük fikirleri; Osmanlı’nın toplumsal hayatında değişimler meydana getirir. Bu durum Avrupa’da doğan feminist fikirlerin, Türk kadını tarafından benimsenmesinde etkili olur.

Bu araştırmada, feminizmin Türk kadınına bakışı, farklı feminist söylemlerin Türk kadınına nasıl değerlendirdiği ve Türk kadınlarının kendi seslerini duyurmak için ne gibi aktiviteler gerçekleştirdiği tarihi süreç dikkate alınarak ortaya konmaya çalışılmaktadır.

Bu araştırma dört ana bölümden oluşmaktadır: Birinci bölümde konuya giriş yapılmakta ve araştırmanın konusu, amacı ve yöntemi üzerinde durulmaktadır.

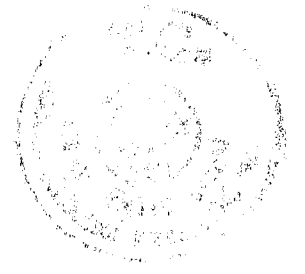
Araştırmanın ikinci bölümünde Batı dünyasında feminizmi ortaya çıkaran hareketlere değinilmekte, modern ve postmodern feminist akımlar hakkında genel bir bilgi verilmektedir. Araştırmanın nc bölümünde, Tanzimat'tan günümüze kadar geçen dönem içerisinde Türkiye'de oluşan feminist hareketler gelişim süreci dikkate alınarak gözden geçirilmekte ayrıca bu süre zarfında ortaya çıkan kadın dernekleri ve feminist kurumlar ana hatlarıyla açıklığa kavuşturulmaktadır.

Dördüncü bölümde, genel bir değerlendirilme yapılmaktadır. Kaynakça kısmında ise yararlanılan kaynaklar listesine yer verilmektedir.

1.1. Araştırmanın Konusu

Tanzimat'ın ilanı ile birlikte, Osmanlı'nın kültürel hayatında büyük bir değişim furyası başlar. Batı'nın toplumsal yapısının ürünü olan kavramlar, Osmanlı toplumunda yer edindir. Bu yer edinen unsurlardan birisi de araştırmaya konu olan feminizm kavramıdır.

Bu araştırma, feminizm açısından Türk kadınına tarihi süreç içerisindeki sosyal konumunu irdelemeyi kendisine konu edinmektedir. Bu konunun net bir Şekilde aydınlatılabilmesi için öncelikle Batı'daki feminist hareketin oluşum süreci gözden geçirilmiştir. İkinci olarak Tanzimat'tan itibaren Türk kadınına sosyal konumu hakkında genel bir bilgi verilmiştir. Son olarak 1980 sonrası dönem, ele alınarak Türkiye'deki farklı feminist söylemler ayrıntılı bir Şekilde gözden geçirilmiş ve Avrupa'daki feminist söylemlerle karşılaştırılması yapılmıştır. Ayrıca Türk kadınlarınca kurulan kadın örgütleri de ele alınmış ve kadınların kendi haklarını dile getirdikleri feminist hareketlere dikkat çekilmiştir.

1.2. Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın temel amacı: Tanzimat'tan günümüze değin uzanan sürede feminist söylem açısından Türk kadınının, sosyal, siyasi ve ekonomik hayatta bulunduğu konumu tespit edebilmek oluşturur. Bu nedenle araştırma üç önemli noktayı açığa kavuşturmaktadır. İlk olarak feminizmin yankılarının Türkiye'de duyulmaya başladığı Tanzimat döneminden itibaren tarihi süreç içerisinde kadına atfedilen değeri ve kadının toplumsal konumunu irdelemektedir. İkinci olarak kadınlara, sosyal ve hukuki alanda verilen hakları gözden geçirilmekte ayrıca kadınların kendi seslerini duyurmak için oluşturdukları dernekleri ve eylemleri incelemektedir.

Son olarak ise kadınların baskı altına alınma nedenlerini açığa kavuşturmakta ve bu bağlamda sosyal, ekonomik yapıyı irdelemektedir. Bu noktada kadınları kurtarmak için çözüm yolları üreten farklı feminist söylemleri gözden geçirmektedir.

1.3. Araştırmanın Metodu

Araştırma, kuramsal bir yaklaşıma dayanmaktadır. Bilgi toplama yolu olarak daha çok kaynak tarama tekniği kullanılmıştır. Bu çerçevede kitap, dergi, gazete gibi dokümanter tekniklerden yararlanılmıştır. Ayrıca İnternette konu ile ilgili sitelerden de bilgi toplanmaya çalışılmıştır.

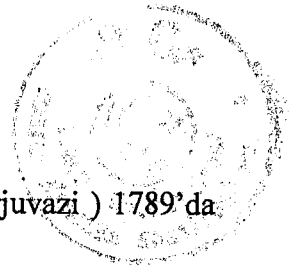
2. BATI DÜNYASINDAKİ GELİŞMELER VE FEMİNİZM HAREKETİNİN

DOĞUŞU

Avrupa'nın tarihi, sosyal ve ekonomik koşullarının neden olduğu devrimler feminist hareketin doğmasına neden olmuştur. Önderliğini daha çok kadınların yaptığı Fransız devriminde halk, ekonomik şartların ağırlığına, yoksulluğa ve devletin bu olaylar karşısındaki suskunluğuna sessiz kalmak istemez. Bu nedenle kendi haklarını savunmak için 18.yy'da Fransız Devrimini gerçekleştirirler. Feminizm açısından, kadınların ilk kez kendi seslerini duyurmak için örgütlendikleri Fransız Devrimi bu noktada önem taşımaktadır. Sanayi Devriminde ise kadınların kendi ayakları üzerinde durabilmek için kamusal alanda yer edinmek istemeleri buna karşın işverenlerin ilk etapta kadınlara iş vermek istememeleri, erkeklerden çok daha düşük ücret vermeleri ve ağır koşullar altında çalıştırmaları, kadınları canlarından bezdirir. Kendi seslerini duyurmak için örgütlenmelerinin bilincine varmış olan kadınlar, bu koşullara isyan eder. Kadınların ekonomik haklarını savundukları bu eylem, feminizmin gelişimi açısından öneme sahiptir. 1968 öğrenci hareketi, feminizm açısından bir dönüm noktasıdır. Çünkü feminizm bu dönemden sonra 1968 öncesi ve sonrası olmak üzere iki ayrı başlık altında incelenmeye başlanır. Zira bu hareketle birlikte feminist görüş, ekonomik yapıdan ziyade sosyal yapıyı şekillendiren patriarkal zihniyetin kadınları ezdiğine dikkat çeker. Feminizmin gelişimi açısından kısaca üzerinde durduğum bu devrimler aşağıdaki bölümde genel olarak değerlendirilecektir.

2.1 Fransız Devrimi

Kadınların kitleler halinde ilk kez mücadele etmeleri, 1789'daki Fransız Devrimi'nde görülür. Fransız ihtilalinin ortaya çıkmasında halkın eşit olmayan, ayrı hak ve imtiyazlara sahip soylular, rahipler, burjuvalar ve köylülerden oluşan çeşitli sınıflara ayrılmış olması, toplumda eşitliğin olmaması, zenginleşerek devlete vergi ödeyen burjuvaların siyasal haklar istemesi, hiçbir hakkı olmayan ve en ağır işlerde çalışan köylülerin burjuva sınıfını desteklemeleri etkili olmuştur. Bununla birlikte özellikle 18.yüzyılda Fransa'nın katıldığı savaşlar ve devletin gereksiz harcamaları vergileri ağırlaştırmış bu durum ise halkın geçim sıkıntısını çekmesine ve tepki göstermesine neden olur (Üste, 2004). Bu kötü gidişe isyan eden önderliğini burjuvanın yaptığı,

içlerinde kadınlarında yer aldığı halk kitleleri (işçi, köylü, küçük burjuvazi) 1789'da Paris'e yürür ve devrimi gerçekleştirirler (Ana Britanica, 1991:24).

1789'da Kurucu Meclisteki beyler, reformlar ve anayasa üzerine bitmek, tükenmek bilmez konuşmalar yaparken Parisli yoksul kadınlar - balıkçı karıları, çamaşırcı kadınlar, tercihler, tezgahtar kızlar, hizmetçiler ve işçi karıları – kendiliğinden ayaklanarak Paris'e yürür ve devrimi gerçekleştirirler. Bu devrimde Fransız kadınlarının mücadele tarzı, mükemmel bir şekilde görülür. Şöyle ki kadınlar bu mücadelede, erkeklerin tembelliğine dayanamayarak, önlerindeki her şeyi süpürüp atan olağan üstü bir ateşlilikle çaba sarf ederler. Fakat bu mücadeleyi kadınların erkeklere karşı mücadelesi olarak değil yoksul ve sömürülen sınıfların zengin ezenlere karşı mücadelesi olarak görürler. Nitekim kadınların, yönetimden ilk taleplerini, “cinsel eşitlik” değil “ekmek” gibi ekonomik temeller oluşturur (Woods, 2004).

Kadınların öncülüğünü yaptığı Fransız devriminin etkileri, bütün dünyada hissedilir. İhtilalin bu derece etkin olmasında “İnsan ve Yurттаş Hakları Bildirisi”nin payı vardır. Bu bildiri de, siyasal ilkeler ve anayasa esasları yer alır. Bildiriyle birlikte bilinçlenen kadınlar, siyasal sistemde kendi seslerini duyurmak için kadın hareketlerinde yer alır ve meclisten kadınların da temsil edilmelerini isterler. Bu dönemden itibaren Fransa'da kadınlar, seçimlere katılabilmek için mücadele vermeye başlar. Ancak ne acıdır ki 1944 – 1945 yıllarına kadar seçme hakkı üzerinde cinsiyet kayıtları kalkmaz ve kadınlar uzun süre oy verme hakkından yoksun bırakılırlar (Üste,2004).

Bu uzun süreli mücadelenin Fransız kadınlarına getirdiği en büyük katkı, kendi haklarını savunmak için örgütlenmeleri gerektiğini onlara kavratmasıdır (Arat, 1991:24). Dünyanın bir çok yerinde olduğu gibi Fransız kadınlarını örgütlenmeye yöneltten neden, devrim sonrası siyasetçilerin bu ihtilal için mücadele eden kadınların haklarını görmezden gelmesidir.

Ünlü feminist Michel, bu durumu şöyle açıklar. “Kadınlar, siyaset adamlarının devrimci söylemiyle, kadınları, erkeklerle eşit haklara sahip yurttaşlar olarak görmeyi reddeden tavırları arasındaki kopukluğu ilk kez 18 yy.da algıladılar. Devrimci hedefler için mücadele eden Fransız kadınları, anayasalar ve hak bildirgelerine yazılan büyük

ilkelerin cinsiyet sınırında durduklarını gördüler. O tarihten sonra devrimciler, feministlerin gözünde eskisi kadar güvenilir olmaktan çıkacaklardır” (Michel, 199:63).

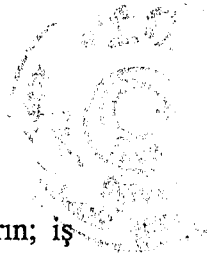
2.2 Sanayi Devrimi

Sanayileşme, 18. y.y.’ın sonlarına doğru James Watt’ın buhar makinasını bulmasıyla başlar. Sanayi, doğal (ham madde) maddenin tabiattan alınarak türlü işlemlerden geçirilmek suretiyle biçim ve içerik değiştirilerek yeniden üretilmesi olayıdır. Sanayileşme ise bu faaliyetin yaygınlaşması, üretimin seri, kitlesel, hızlı ve yoğun hale gelmesi sürecidir (Aytaç, 2002:52).

Sanayi devrimi olarak nitelendirilen bu dönemde üretimin merkezi aile kurumundan alınıp, kamusal alana teslim edilir. Bu durum, toplumsal yapıda önemli değişikliklerin ortaya çıkmasına neden olur. Nitekim sanayileşmenin başlaması ile birlikte kent merkezlerinde nüfus birikmesi, işbölümü oluşması ve uzmanlaşmanın artması ön plana çıkar. Sanayileşmenin şekillendirdiği kent hayatında, kadınlar kendi geçimlerini sağlamak için ev yaşamından sıyrılıp kamusal alanda yer edinmek isterler. Ancak kadınların bu istekleri kolay gerçekleşmez.

Şöyle ki bu dönemde özellikle Le Play, Proudhon gibi siyasal teorisyenlerin fikirlerinin sendikalarda yayılmaya başlaması işçilerin tavrını etkiler ve her yeni kadının işe alınışında işçiler greve giderler. Bu durum bir süreliğine kadınların kamusal alandan uzaklaştırılmasına neden olur. Fakat daha sonra evli kadınların çalışmasının aile bütçesine ek katkı sağlayacağı fikri patronlar açısından yedek bir işçi ordusunun yaratılması, küçük mülk sahipleri açısından aile yardımcısı adı altında bedava çalışan bir iş gücünün oluşması ve işçiler arasından da endişe kaynağı olan kadınların rekabetinin ortadan kalkması anlamına geldiğinden bu kesimlerce kolayca kabullenilir (Michel, 1993:65).

Michel’e göre Kadınların kamusal alanda yer edinmek istemesinin temel nedeni ise yoksulluğun dayanılmaz bir hal almasıdır. Öyle ki sanayi sektöründe yer edinemeyen kadınlar, hayatlarını sürdürebilmek için fahişeliğe yönelirler. Michel, teknolojinin kent hayatını şekillendirdiği 19.yy.da Paris ve Londra sokaklarında 80 bin kadar fahişe olduğunu tahmin edildiğini belirtir (Michel, 1993:66).

Çalışma hayatı açısından bedeni yerine, emeğini satmak isteyen kadınların; iş güvencesinden yoksun olması, sosyal güvenlik haklarının bulunmaması ve hızla gelişen teknolojinin insan emeğine daha az ihtiyaç duyması nedeni ile kadınlar her işi kabule zorlanırlar.

Öyle ki kadınlar, maden ocaklarında, çok ağır ve tehlikeli koşullarda günde 15 ve 16 saat gibi uzun süreleri kapsayan her türlü çalışma şartlarına razı olurlar (Soyer, 1996:167).

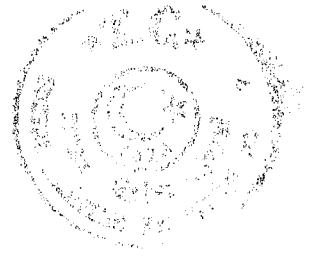
Bu anormal çalışma temposu, nesiller üzerinde büyük yıkımlara neden olur. İş kazalarının ve meslek hastalıklarının artması ve çok erken yaşlarda ölümler, bu dönemin belirgin bir özelliğini oluşturmuştur (Soyer, 1996:109).

Bu ağır koşullara çok değişik konumlardaki kadınlar isyan eder. Birinci dalga feminizm diye de bilinen bu kadın hareketinde; kadınlar, işsizliğe; işçi kadınlarda düşük ücretlere ve onlara yaptırılan işlerin ağırlığına; burjuva kadınları ise sosyal, ekonomik ve siyasi haklardan yoksun bırakılarak eve kapatılmalarına başkaldırır. Hemen her kadın, eylem yada söylem düzeyinde bu sömürü çarkına karşı çıkar (Michel, 1993:66).

19. yüzyılın ilk yarısında Fransa'da ortaya çıkan bu halkçı feminizmin dayandığı nokta sosyalizmdir. Fransız feministi Tristan'a göre kadınlığın kurtuluşu, sosyalist bir düzenin kurulması için verecekleri mücadele ile gerçekleşecektir (Michel, 1993:68).

Tristan'ın bu görüşünün feminizmin özü ile ne derece bağdaştığı tartışılır. Çünkü feminizm, kadınlığın kurtuluşunu siyasi bir düzende aramaz. Hatta feminizm daha da ileri giderek erkek egemenliğinin ön planda olacağı düşüncesi ile tüm siyasal doktrinlere karşı çıkar (Çaha, 1996:170).

Avrupa'da feminist hareketlerin gelişiminde en önemli olaylardan bir diğeri de 1866'da İngiltere'deki kadınların oy kullanmak için verdikleri mücadele oluşturur. 19. yüzyılda kadınlar, parlamentonun oy kullanma haklarının kendilerine verilmesi için kampanyalar başlatmışlardır. Kadınların temel amacı kamusal alanda kocaları tarafından değil de bizzat kendileri tarafından temsil edilir (Çaha, 1996:45).

2.3 1968 Öğrenci Hareketi

1968'de Fransa'da gerçekleştirilen öğrenci hareketi, bünyesinde kurulu düzene yönelik isyan duygusunu barındırır. Öğrenciler, üniversite sistemine; insanı aptallaştıran bürokratik mahiyetine, uzlaşmacılığı dayatmasından ve ürettiği bilgilerin gerçek varoluşla alakasız biçimde olmasından ötürü saldırırlar (Kellner, 1998:41).

Bu hareket içinde yer alan kadınlar, isyan etmek için erkeklerden daha çok nedenleri olduğunun farkına varırlar. Böylece kadınlar, 1968 Mayıs'ında ikinci feminist dalgayı ortaya çıkarırlar.

1968 doğumlu feminizm, “kadınların ortak ezilmişliği” söylemi ekseninde geniş ve bütünsel bir çerçeve oluşturur. Bu geniş yelpazede yer alanların ortak paydasını, kadınların erkek egemenliği (patriarkal) tarafından ezildiği düşüncesi oluşturur. Erkek egemenliği karşısında tüm dünya kadınlarının ortak çıkarları olduğu varsayılır ve kadınlar arasında “evrensel kız kardeşlik” kavramıyla tanımlanan birlik öngörülür (Sancar: 2004). Kızkardeşler patriarkal ideolojiye karşı savaşmanın sembolü olarak gördükleri, kürtaja karşı feminist kampanyalar başlatırlar (Çaha, 1995:45).

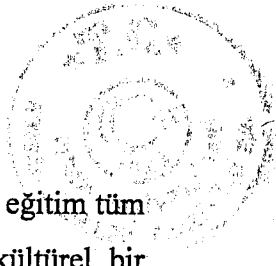
Bu dönem feminist hareketinin diğer önemli talepleri arasında tecavüz suçunu işleyen erkeğin cezalandırılması; eşit işe - eşit ücret; cinsiyet ayrımcılığına son; ev işinin paylaşılması; ana – baba için ortak velayet hakkı gibi temalar oluşturur. (Sirkis, 1994:46)

Kısacası 1968 öğrenci hareketiyle birlikte ortaya çıkan ve ikinci feminist dalga olarak tamamlandırılan kadın hareketi; erkek egemenliğini esas alan sosyal ve siyasal yapıya başkaldırır ve bu şekilde temel felsefesini daha geniş bir perspektiften insanlığa duyurur.

2.4 Modern Feminist Akımlar

Feminist akımlarla ilgili bilgilere geçmeden önce araştırmaya konu olan feminist söylemin ne anlam taşıdığıının net bir şekilde anlaşılabilmesi için feminizmle ilgili farklı tanımlar gözden geçirilecektir.

Feminizm; kadınların sosyal hayatın her alanında kendi haklarını savunmaları, yaşamlarını kendi elleriyle şekillendirmeleri ve yaşam şartlarını kendi özgür iradeleriyle belirleyebilmeleri anlamına gelir.

Arat'a göre feminizm, ahlaksal, dinsel, toplumsal, siyasal, hukuksal ve eğitim tüm haklardan kadınlarında erkeklerle eşit ölçüde yararlanmalarını savunan kültürel bir akımdır (Arat, 1991:21).

Sevim'e göre feminizm, cinsiyet ayrımcılığına karşı çıkararak cinsler arasında siyasal, toplumsal ve ekonomik eşitliği savunan bir görüştür (Sevim, 2002).

Feminizm, kadınlarında erkeklerin sahip oldukları tüm haklara sahip olmalarını ve hukukta, sosyal hayatta erkeklerle eşit sayılmalarını hedef alan bir düşünce sistemidir (Filiz, 2002).

Feminizmi farklı yönleriyle ele alan bu tanımların ortak özelliği kadınların, sosyal ve ekonomik erkeklerle eşit bir konuma gelmelerini savunmak oluşturmaktadır.

Feminizme ilişkin farklı yorumlar zaman içerisinde feminist söylemin kendi içinde çeşitli kollara ayrılmasına neden olur. Genel ve en önemlilerinden olan liberal feminizm, radikal feminizm, sosyalist ve postmodern feminizmin her biri farklı söylemlere sahiptir. Bu bölümde, bu kuramlar tarihsel gelişim sırasıyla sunulacaktır.

2.4.1. Liberal Feminizm

19. yüzyılın başında sanayi devrimi ile birlikte, insan emeğine dayanan ev ekonomisi büyük bir çöküntüye uğrar ve yerini makinelerin ürettiği seri üretime bırakır. Böylece kamusal alanla, ev mekanı tamamen ayrılır. Sosyal ve ekonomik hayattaki büyük dönüşüm, erkeğin evden tamamen ayrı fabrikada geçen bir iş yaşamı sürmesine, kadının ise hayatını özel alanda sınırlamasına neden olur. Bu noktada liberal feminizm, oluşturulan bu tür cinsler arası eşitsizliklere tepki gösterir ve kendi görüşünü ortaya koyar.

Bu konuda liberal feminizm, iddialarını Betty Friedan'a dayandırır. Friedan'a göre modern kadın, kendini ev kadını ve annelik yaşamında mutlu hissetse bile hayatını bu şekilde sınırlamamalı ve kamusal alana girmelidir. Çünkü kadın, özel alanı tercih edince hem yaratıcı kapasitesini kaybedecek hem de çocuklarının pasif yetiştirilmesine neden olacaktır. Halbuki kadın, kamusal alanı tercih edince hem toplumsal yaşantısını geliştirecek hem de kendisine özgü kimliğini oluşturacaktır (Çaha, 1996:48).

Liberal feministlere göre kadın, kamusal alanı tercih edince kendi özgürlüğünün teminatı olan ekonomik özgürlüğünü de elde etmiş olacaktır. Ekonomik özgürlüğünü eline alan kadın, kocasının ayakları üzerinde değil, kendi ayakları üzerinde durmuş olacaktır (Demir, 1997:51).

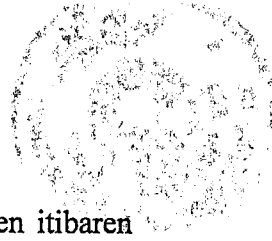
Liberal feministlerin üzerinde durdukları diğer bir konu ise eğitimdeki fırsat eşitsizliğidir. Onlara göre bu eşitsizlik, kadınların zihinsel kapasitelerini, erkeklerden daha az kullanmasına neden olmaktadır. Bu durum da kadınların “saçı uzun aklı kısa “ varlıklar olarak değerlendirilmelerine yol açmaktadır (Gençel, 2004).

Bu konuda liberal feminizmin öncü isimlerinden Mary Wollstonecraft, eserlerinde kadınların akıl yürütme konusunda ve eğitim durumundaki eksikliklere dikkat çeker. Düşünürü göre bu duruma kadının doğal yapısı değil ona eşit eğitim fırsatı verilmemesi neden olmuştur. Çünkü kadınlara hayatları boyunca akıllarını kullanmak değil fiziksel güzelliklerini kullanarak bir koca bulmaları öğretilmiştir. Fakat Wollstonecraft, bunun kanuni fahişelik olduğunu düşünmektedir. “Hayatta yükselebilmek için evlenmeleri gerekli, bundan dolayı zamanları bu işe adanmıştır ve bu kişiler kanuni fahişelik yapmaktadır” (Gençel, 2004) .

Evlilik olgusuna değinen bir diğer liberal feminist Emma Goldman’dır. “Evlilik ve Aşk” yazısında evliliği, sigorta anlaşması olarak görür, tek farkı evliliğin daha bağlayıcı, zorlayıcı olmasıdır ama temelinde kadının sigortası kocasıdır ve kadın bunu bütün hayatı boyunca, tüm kimliği, özgürlüğü her şeyi ile kocasına bağlı kalarak öder. Goldman evlilik kurumuna eleştirilerini şu sözleriyle daha da netleştirir: “Evlilik kurumu kadını mutlak bağımlı kılarak bir asalak yapar. Hayat mücadelesi becerisini köreltir, toplumsal bilincini yok eder, hayal gücünü kötürümleştirir. Ondan sonrada aslında insan karakterini çarpıtan bir tuzaktan başka bir şey olmayan koruyucu kanatlarını dayatır ona...” (Gençel, 2004).

Bu konuya farklı açıdan değinen Sarah Grimke, kadınların kölenin efendisine itaat ettiği gibi erkeklere itaat etmesini eleştirir. Grimke kadınların mücadelesini, kölelerin mücadelesiyle birlikte görür ve kölelerin de özgürleşme mücadelelerine destek verir. Grimke ayrıca “ eşit işe eşit ücret “ verilmemesinden yakınır (Gençel, 2004).

Görüldüğü gibi liberal feministlerin kadınların sosyal ve ekonomik hayatta erkeklerle eşit bir konumda değerlendirilmemesini toplumun kadına bakış tarzında

aramaktadır. Çünkü liberal feministlere göre toplum kadına doğduğu günden itibaren aklını değil dış güzelliğini kullanarak bir koca bulmasını öğütlemekte ve bu durum kadın iyi bir konuma kavuştuğu anda değişmemekte aksine evlenip yuva kurarak buldukları konumu terk etmelerine neden olmaktadır.

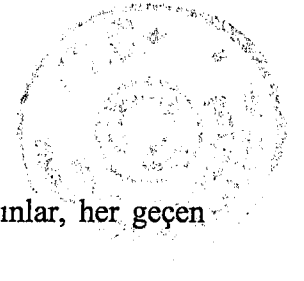
2.4.2. Marksist Feminizm

19. yüzyılın ortalarından sonra liberal feministlerin kadın sorununa getirdikleri çözüm önerilerinin uygulanıp uygulanmayacağına sorgulanmaya başlaması Marksist feminizmin ortaya çıkmasına neden olur. Marksist feministler, liberal feministlerin aksine, cinsiyet farklılığının kadının ezilmesinde pek de etkili olmadığını belirtmektedir. Onlara göre kadının baskı altında oluşunun temel nedeni; kapitalizmin uzantısı olan sınıf farklılığıdır. Marksist feministler, tüm diğer ezilenler gibi kadınların da kapitalist sistemden kurtulup sosyalist sisteme geçince hiç kimseye ekonomik açıdan bağımlı olmayacaklarını ve böylece erkeklerle eşit bir konuma geleceklerini savunmaktadır (Demir, 1997: 56).

Bu bağlamda marksist feministlere göre kapitalist düzende bireylerin sömürülmesini engellemenin tek yolu üretim tarzını değiştirmektir. Bu nedenle kadınlar, işçi sınıfının bir parçası haline gelmeli ve sınıf hakimiyetini yıkmak için erkeklerle beraber mücadele vermelidirler (O'Kelly, 2002).

Marksist feministlere göre sömürü sistemi içerisinde kadınlar, erkeklerden daha çok ezilmektedirler. Bunun önemli nedenlerinden biri kapitalizmin sonucunda oluşan yabancılaşmadır. Yabancılaşma, kişinin hayatını anlamsız bulması ve yaptığı işleri kavrayamamaktan dolayı hissettiği bölünmüşlük duygusudur. Kapitalizmin doğal sonucu olarak artan uzmanlaşma ve iş bölümü kişileri, emeklerine, diğer insanlara ve içinde yer aldıkları sisteme yabancılaştırmaktadır (Demir, 1997: 57).

Marksist feministlerin belirttiği gibi kapitalizmin bir getirisi olan yabancılaşma duygusu kadınlar tarafından daha yoğun bir şekilde yaşanmaktadır. Çünkü erkekler, çalışma yaşamı dışında diğer sosyal aktivitelere katılarak kendilerine gelmektedirler. Oysa kadınlar, gün içerisinde evi düzenli bir hale getirebilmek, çocuklarını yetiştirebilmek, eşini işe hazırlamak ve ona destek olmak için gün boyunca çabalayıp durmaktadırlar. Buna rağmen erkeklerin aksine gün içerisinde kendilerine

gelebilecekleri sosyal aktivitelere katılamamaktadırlar. Bu şekilde kadınlar, her geçen gün kendi benliklerine daha çok yabancılaşmaktadırlar.

İngiliz feminist Davidoff'da 19. yüzyıldaki kadınların tek hedefinin, mükemmel düzenlenmiş, tam zamanında sunulan özenli öğünler hazırlamak, temiz, düzenli, sıcak odalarda, ütülü ve havalandırılmış giysilerden oluşan bir ortam yaratmak olduğunu belirtir (Davidoff, 2002:158) .

Marksist feministlere göre sanayileşme ile birlikte meta üretiminin ev merkezli olmaktan çıkarılıp kamusal alana aktarılması kadının yaptığı işlerin, üretken olarak değerlendirilmemesine neden olmuştur. Tam da bu noktada feministler, kadının yaptığı işleri ikincileştirmekten kurtarmak için çaba gösterir (Demir, 1997: 59).

Bu bağlamda Marksist feministlerin getirdikleri çözüm önerileri iki başlık altında toplanabilir. Birincisi: “Ev işleri gibi kadınların herhangi bir ücret almadan yapmak zorunda kaldıkları işler, tıpkı eğitimin okullara devredilerek toplumsallaştırılması gibi yemek yapımı, temizlik ve çocukların bakımı da toplumsallaştırılmasıdır. İkinci çözüm önerisi ise ev işlerinin, ücretli bir hale getirilmesidir (Demir, 1997: 60-61).

Marksist feminist teorisinin eleştirilen yönü, kadınların baskı altına alınma nedenini tüm toplumlar için genellemesidir. Oysa kapitalist sistemin kadınları sömürmesi sadece Batı toplumlarına özgü bir durumdur, diğer topluluklar için söz konusu etmek güçtür. Kısacası Marksist feminist teorisinin diğer topluluklardaki kadınların baskı altına alınma nedenini açıklamada yetersiz kaldığı ileri sürülebilir.

2.4.3. Radikal Feminizm

1960'ların sonları ve 70'lerin başlarında feministlerin, Washington'daki bir gösteride kendi konumlarını sunmaya kalkıştıklarında Marksist erkeklerin, onlara alaycı bir tavır sergilemeleri feminizmle Marksist kesimin yollarının ayrılmasına neden olur (Donavan, 1997:267)

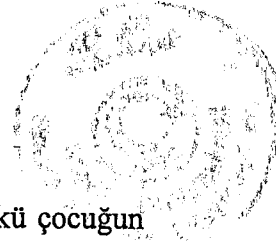
Marksist erkeklerin aşağılayıcı tavırları, radikal feministlerin kendi bilinçlerine varmalarını sağlar. Bu nedenle radikal feminist kuram, Marksist kurama ve onların kişisel üsluplarına bir tepki biçiminde doğar (Donavan, 1997: 267).

Radikal feminizm, kendi kişisel sorunlarının, Marksistlerin, uğraştıkları sosyal adalet ve barış gibi büyük sorunlarla eşit bir öneme sahip olduğunu belirtir. Daha sonra bütün sorunların temelde birbiriyle ilintili olduğunu ve kökeninde de erkeklerin kadınlara hükmetmek için uyguladığı baskının yattığını ileri sürer. (Donavan, 1997: 268)

Radikal feministlere göre kadının üstündeki baskı, bir kısım sosyal değişmelerle ortadan kaldırılamaz. Çünkü son derece derinlere kök salmıştır (Naiman, 1988: 20). Bu nedenle radikal feministler, toplumda kadına yönelik baskının ortadan kalkması için feminist bir devrimin gerekli olduğunu belirtirler (Donavan, 1997: 268).

Radikal feministlere göre devrimin, gerçekleşmesi için bütün kadınlar, ezildiklerinin bilincine varmalı ve kendilerine baskı uygulayan erkeklere karşı birlikte mücadele vermelidirler (Naiman, 1988: 20). Onlara göre kadınların gerçekleştirecekleri bu feminist devrimin amacı kapitalizmin ve patriarkal sistemin tamamen ortadan kaldırılmasını sağlamak olmalıdır (Demir, 1997: 65). Patriarki bu feministler tarafından genel olarak 'babanın yasası', 'kadınların erkekler tarafından yönetilmesi şeklinde tanımlanmaktadır (Demir, 1997: 65).

Radikal feministlere göre kökeni patriarkiye dayanan cinsel sınıf sisteminin değiştirilmesi için atılacak ilk adım kadını, anne; erkeği de baba yapan biyolojik farklılığı üreyim teknolojilerinden faydalanarak -suni döllenenme, anlaşmalı annelik gibi minimize etmek olmalıdır. Bu açıdan radikal feministlerin, annelik üzerindeki yerleşik anlayışa karşı oldukları görülür. Bunlara göre yerleşik annelik anlayışı üç yanlış varsayıma dayanmaktadır. Bu yanlış varsayımlardan ilki, bütün kadınların anneliği bir ihtiyaç olarak gördükleri düşüncesidir. Çünkü onlara göre annelik ihtiyacı toplumsallaşma sürecinde kız çocuklarına empoze edilmektedir. Eğer çocuklar, cinsiyet ayrımına tabi tutulmadan yetiştirilirse annelik ihtiyacı kendiliğinden ortadan kalkacaktır. Yanlış varsayımlardan ikincisi ise bütün kadınların çocuğa ihtiyaç duyduğu ve çocuk sahibi olamayan kadınların tatminsiz olacağı düşüncesidir. Üçüncü nokta ise her çocuğun anneye ihtiyaç duyduğu fikridir. Onlara göre çocukların büyütülmesinde

biyolojik annenin sosyal anneden daha iyi olacağı görüşü temelsizdir. Çünkü çocuğun toplumsallaşmasında bir anneden ziyade çoklu anneliğe ihtiyaç vardır. Radikal feministler, patriarkal kurumun bir parçası olarak gördükleri evlilik kurumuna ve bu kurumun önemli bir parçası olan biyolojik anneliğe karşı çıkarlar. Çünkü onlara göre bu kurum kadınların ezilmesine neden olmaktadır (Demir, 1997: 66-68).

Onlar için kadının erkeğe benzemesi, kadın hareketine vurulacak en büyük darbedir. Bu nedenle radikal feminizmde kadınsı kültür yüceltilir. Kadınlığa atfedilen güzellik, estetik, ses tonu, cilve, nezaket, doğurganlık gibi kadınsı vurguların hakim olduğu bir kimlik edinme politikası geliştirilir (Çaha, 1996: 162).

Tam da bu noktada radikal feministlerin kendi içlerinde çelişkiye düştükleri görülür. Çünkü bir yandan kadınsı değerlerin egemen olduğu anaerkil bir kültür politikası oluşturmak istemektedirler. Diğer yandan da radikal feministlerin kadınsı öğelerin önemli bir parçası olan doğurganlığa kadınların ezilmesine neden olduğu gerekçesiyle karşı çıkmaktadırlar.

2.4.4. Sosyalist Feminizm

Sosyalist feminizm 1970'lerde ortaya çıkmıştır (Demir, 1997: 73). Sosyalist feministlere göre kadına yönelik baskı; ataerkilliğin, kapitalizm ile karşılıklı etkileşiminden kaynaklanır. Bu nedenle kadınların kendi yaşamlarını özgürce belirleyebilmeleri için kapitalizm ve patriarkinin ayrı birer olgu olarak değerlendirilmesi ve bu ikisi arasındaki ilişkinin tespit edilmesi gerekir (O'Kelly, 2002).

Sosyalist feministler, kadının ezilmesine neden olan kapitalizm ve patriarki arasındaki ilişkiyi tespit edebilmek için ikili sistemler teorisini geliştirir. İkili sistemler teorisini savunan feministlerden bir kısmı patriarkiyi maddi kökenli bir yapı olarak ele alırken diğer bir kısım feministler ise patriarkiyi maddi olmayan bir yapıyla açıklamaya çalışmaktadır (Demir, 1997: 76).

Patriarkinin de kapitalizm gibi maddi nitelikli olduğunu savunan ikili sistemler teorisi taraftarı sosyalist feministler, patriarkal ideolojinin temelini, kadının emeğinin tarihsel olarak erkek tarafından denetlenmesinde yattığını savunmaktadır. Onlara göre erkeklerin kadınları denetleme istekleri, kapitalizmin işçileri denetleme isteği kadar

güçlüdür. Bu nedenle sadece kapitalizmin yok edilmesi, kadının kurtuluşu için yeterli olmayacaktır. Bunun yanında erkelerin kadınları denetleme isteklerine de son verilmesi gerekmektedir (Demir, 1997:77).

Patriarkal ideoloji, kadının erkek tarafından denetim altına alınma davranışını olumlamaktadır. Sümer'e göre kadınlar, dünyaya geldikleri andan itibaren kendisine sunulmuş olan rol kalıpları içerisinde yaşamlarını şekillendirmektedir. Ailede babasına ve erkek kardeşine hizmet etmeye mahkum bırakılan ve onların sözünden çıkmayan kız çocukları, evlerince de kocasının himayesine bırakılmaktadır (Sümer, 1998: 132).

Böylece patriarkal ideoloji, feministlerinde belirttiği gibi yaşamlarının her dönemlerinde kadınları, erkeklerin gözetimi altında tutmaktadır. Bu durum, üretim biçiminin değişmesiyle ortadan kalkmayacak kadar derinlere kök salmıştır.

Nitekim sosyalist feministlere göre kadın sanayi öncesi dönemde tarlada emek tüketen erkeğin yeniden kendi emeğini üretebilmesi için evde hizmetkâr olarak kullanılmıştır. Oysa aynı kadın, tarlada erkeğin yanında emekte tüketmiştir. Kadının erkek tarafından ezilmesi, sanayi döneminde de devam eder. Değişen tek şey üretim araçlarındaki değişikliklerdir. Şöyle ki kadın, sanayi döneminde de fabrikadan posası çıkmış bir halde eve gelen erkeğe hizmet sunmak için yaşamı boyunca çaba sarf eder. Çünkü sosyalist feministlere göre kadın, doğduğu andan itibaren sadece bu toplumsal yaşam için yetiştirilir. Bu durumda sosyalist feministler, kadının tüm emeğini ev içinde çocuk bakıp, yemek pişirerek kendine yabancılaşmasına karşı çıkmaktadır.

Tam da bu noktada ikili sistem teorisi sosyalist feministler, patriarkinin sadece üretim tarzlarında zaman içinde oluşan değişimler sonucu meydana gelmediğini açıklamaktadır. Sosyalist feministler göre kadının toplum içindeki konumu, üreyim, çocukların toplumsallaştırılması ve cinsellikte oynadığı roller tarafından birlikte belirlenmektedir. Bu unsurlar, sırf ekonomik ilişkilere indirgenerek açıklanmayacağı gibi üretim tarzlarının değişmesiyle de ortadan kalkmayacaktır. Bu nedenle kadının durumunda bir değişiklik olması için patriarkal unsurların ortadan kaldırılması gerekmektedir (Demir, 1997: 76).

Burada sosyalist feministlerle Marksist feministlerin birbirinden ayrıldığı görülmektedir. Çünkü Marksist feministler, üretim tarzının, zihinsel düşünce kalıplarını

belirlediğini öne sürmektedir. Bu nedenle onlara göre üretim tarzı değiştiği anda zihinsel düşünce kalıpları da kendiliğinden değişecektir.

Oysa sosyalist feministlere göre üretim tarzının değiştirilmesi, patriarkal ideoloji de bir değişime neden olmaktadır. Bu nedenle onlara göre patriarkal ideoloji, üretim tarzından ayrı bir olgu olarak ele alınıp irdelenmelidir.

İkili sistem tarzının açıklamakta yetersiz kaldığı noktalara dikkat çeken sosyalist feministler, birleşik sistemler teorisini geliştirirler. Buna göre patriarki ve kapitalizm birbirinden ayrı olarak değerlendirilemez. Çünkü patriarki, kapitalizmin ürünüdür. Kadınların ezilmekten kurtulması için Marksist teorideki sınıf çözümlenmesi yerine iş bölümü kavramının konulması yeterlidir. İş bölümü çözümlenmesine göre kadının ikincil bir iş gücü olarak görülmesi, kapitalizmin eseridir. Kadın üzerindeki erkek egemenliği, devlet politikaları aracılığı ile meşrulaştırılmaktadır. Devlet politikaları ile kadın, erkelere bağımlı bir yaşam tarzı sürdürmektedir (Demir, 1997: 77).

Bu noktada sosyalist feministlerin kendi söylemlerinde çelişkiye düştükleri görülür. Şöyle ki sosyalist feministler, ortaya attıkları ikili sistem teorisinde patriarkinin sırf ekonomik ilişkilere indirgenerek açıklanamayacağını belirtmekte, buna karşın öne sürdükleri birleşik sistemler teorisinde ise patriarkinin kapitalizmin ürünü olduğunu belirtmektedirler.

2.5. Postmodern Feminizm

Son yılların en önemli akımlarından olan postmodernizmin doğması 1968'deki öğrenci hareketlerine rastlar. Postmodernizm, kesin bir anlam ifade etmemekle birlikte modernliğin temel ilkelerine yönelik bir tepki biçimi olduğu ileri sürülebilir. Postmodernizm, aynı zamanda çok sesliliklidir. Bu bağlamda postmodernizmin, monist olan her şeye karşı olduğu söylenebilir. Postmodern bir nitelik taşıyan öğrenci hareketleri, esas olarak sınıai ilerleme ve ekonomik zenginliğin yarattığı rahatlamaya baş kaldırır. Böylece kendisi için yaşamın anlamını ve duyguyu aramaya koyulur (Heller, 1992: 80).

Bu hareketi, farklı kesimlerden bir çok insan farklı isteklerle destekler. Bir kısmı, kırsal yaşamın sadeliğine dönmeyi isterken; diğer bir kısmı, ailenin gelişmesini ister;

diğer bir hareket, cinsel özgürlüğü desteklerken,; diğer bir kısım kadınlar da kadın hakları sloganıyla, kadınlara uygulanan baskının diğer tüm baskıların ana nedeni olduğunu belirtir (Heller, 1992:82).

Esas olarak kadın hareketi, modernizmin ile postmodernizmin farklı yönleriyle incelediği ortak konulardandır. Bu noktada da postmodernizm, modernizmi eleştirdiği gibi feminizmden de temel noktalarda ayrılır.

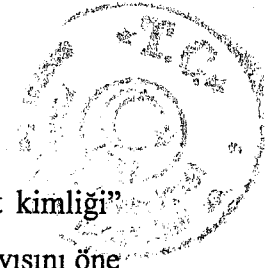
Şöyle ki postmodernistler, temelciliğin ve özcülüğün, ince ve ikna edici eleştirisini yapmaktadırlar ama toplumsal eleştirileri zayıftır. Feministler, gürbüz bir toplumsal eleştiri anlayışı ortaya koymaktadırlar ama zaman zaman özcülüğe kayma eğilimindedirler (Fraser ve Nicholson, 1992: 67).

Feminizm ile postmodernizmi kıyaslamamanın amacı ikisinin zayıflıklarını ortadan kaldırmak ve güçlü yanlarını birleştirmektir (Fraser ve Nicholson, 1992: 67).

Jane Flax'a göre Postmodern feminist söylemin ana çerçevesini, toplumda var olan iktidar ve bilgi ilişkileri içinde bu dünyanın ve sosyal çevrenin, feminist söylemden nasıl etkilenebileceğini ve kadın haklarının nasıl uygulanacağını tespit edebilmek oluşturur (Demir, 1997: 114).

Postmodern feminist düşüncenin hareket noktası ise toplumsal cinsiyet, ırk, sınıf gibi toplumsal kategorilere karşı çıkmak oluşturmaktadır (Demir, 1997: 114). Şöyle ki postmodern feministler, kadınların karşılıklı etkileşim içinde buldukları sınıf, ırk, cinsel kimlik, cinsel eğilim, sosyo-kültürel çevre, onların toplumsal kimlik kazanmalarında zaman ve yer itibarıyla farklı şekillerde etkide bulunduğundan bahsetmektedirler. Ancak bütün bireylerin, toplumsal cinsiyet kimliklerinin aynı bileşenler tarafından oluşturulmadığını ifade etmektedirler. Çünkü onlara göre bireyler, kadın veya erkek olmanın yanı sıra genç veya yaşlı, hasta veya sağlıklı, evli veya bekar, zengin veya fakir, zenci veya beyaz olmakta ve toplumsal cinsiyet kimlikleri, bu unsurların bir bileşimi biçiminde ortaya çıkmaktadır (Demir, 1997: 121).

Ayrıca postmodern feministler, modernist feministleri, kadınlığı tanımlarken zenci, lezbiyen gibi özelliklere sahip kadınları göz ardı ettikleri için eleştirmektedirler (Demir, 1997: 115).

Postmodern feminist teori, üniter “kadın” ve “dişil toplumsal cinsiyet kimliği” kavramları yerine çoğul ve karmaşık olarak inşa edilmiş toplumsal kimlik anlayışını öne sürmüştür. Postmodern feministler, toplumsal cinsiyet kimliğine yalnızca öbür kimliklerden biri olarak yaklaşır. Bununla birlikte sınıf, ırk, etnik, yaş ve cinsel yönelim gibi çizgileri de göz ardı etmez (Fraser, Nicholson, 1992: 76).

Yine postmodern feminizm, modern feministlerin aksine toplumsal cinsiyet ayrımına da karşı çıkmaktadır. Yani toplumu kadın ve erkek olarak iki ayrı kutba bölmenin yanlış olduğunu belirtmektedir. Bununla birlikte Postmodern feminist söylem, erkek egemenliğine karşı çıktığı gibi kadın egemenliğini de onaylamamaktadır. Çünkü onlara göre hiçbir cinsiyet diğerinden üstün değildir. Toplumsal cinsiyetlerin, kadın/erkek her birinin kendine özgü özellikleri vardır (Demir, 1997: 118).

Sonuç olarak postmodern feministler, kadınlığı kurtuluşa erdirecek bir meta anlatının varlığından söz etmemektedir. Onlar, toplumda tek tip olan her şeye karşı çıkmakta çoğulculuğu desteklemektedirler. Her cinsin, kendine özgü özellikleriyle var olduğu; rengarenk bir dünya düşünmektedirler.

3. TÜRKİYE'DE FEMİNİZM ve TARİHSEL KÖKENLERİ

3.1. Tanzimat'tan II. Meşrutiyet'e Kadar Olan Dönemde Türk Kadını ve Feminist Hareket

Tanzimat'ın ilanı ile birlikte Osmanlı devleti üzerinde Batılı devletlerin etkisi artar. Devletin kurtarılması için sosyal ve siyasal Batılılaştırma hareketleri hız kazanır. Bu düzenlemeler, Osmanlı toplumundaki kadınların konumunda bazı değişiklikleri gündeme getirir (Kaplan, 1998: 7).

Tanzimat döneminde, ailenin ve kadınların konumunun düzeltilmesi açısından en önemli gelişme Mecelle'nin kabul edilmesidir. Mecelle'de reşit genç kızların kendi arzularıyla evlenebilmesi, bu duruma ebeveynlerinin müdahale etmemesi, başlık gibi ödemelerin yapılmaması gibi kurallar söz konusudur (Kırkpınar, 2001: 102).

Mecelle, Türk kadınına saygın bir kimlik kazandırmıştır. Şöyle ki başlık parasının kaldırılmasıyla birlikte kadınlar; eşlerine, satın alma değeri olan bir mal gibi değil, yaşamlarını süsleyecekleri bir ziynet gibi sunulmuşlardır.

Bu dönemde, Osmanlı Devletini kurtarmak için uğraş veren aydınlar, Türk kadınına, geri kalmışlığın simgesi olarak görürler. Bu güç durumdan kurtulmak için de Avrupalı kadın tipini, Osmanlı toplumuna kabul ettirmek için çaba gösterirler. Bu nedenle, Türk kadınına bir takım sosyal ve siyasal haklar verilir. Görüldüğü gibi bizdeki feminist hareket, Batıdaki gibi sosyo-kültürel ve ekonomik şartların zorlaması sonucu oluşmamıştır.

Bu dönemde, kadın konusunda bir fikir dünyasının oluşmasını sağlayan Namık Kemal, Şinasi, ve Şemsettin Sami gibi ünlü yazar, şair ve romancılar, eserlerinde kadınların ezildiklerini ve sosyal haklardan mahrum olduklarını dile getirirler (Kırkpınar, 2001: 97).

Bu fikir adamları, Avrupa'daki feminist akımlardan etkilenmiş olmalarına rağmen onlar kadar radikal değillerdir. Aksine onlarla kıyaslandığında muhafazakâr görüşe bağlı kaldıkları anlaşılır. Onların kadın haklarıyla ilgili savundukları fikirlerin temelinde çok eşliliğe karşı olmak, kadınların eğitilmesini sağlamak ve görücü usulünü eleştirmek yatmaktadır.

Bu dönemin aydınlarından Namık Kemal, 1870’de Avrupa’dan döndükten sonra kadın meseleleriyle daha çok ilgilenmeye başlar. Namık Kemal, eserlerinde kadın-erkek eşitsizliğini çeşitli yönlerden inceleyerek, kadının toplumda hor görülmesinin sebeplerini açığa kavuşturur. Bu arada kadına reva görülen her türlü kötü muameleyi yerer ve kadının ekonomik açıdan erkeğe bağımlı olmaktan kurtarılması için, kız çocuklarının mutlaka eğitilmesi gerektiğini belirtir (Kodaman, 1990: 150).

Şinasi, ünlü tiyatro eseri, ‘Şair Evlenmesi’nde görücü usulü evliliği eleştirip, Osmanlı toplumundaki evlilik ve aile sisteminin bozuk yönlerine parmak basar (Durakbaşı, 2002: 105).

Şemsettin Sami, ‘Aile’ adlı dergisinde ve ‘Kadınlar’ adlı kitabında kadınların eğitim görmesi gerektiğini savunur (Durakbaşı, 2002: 105). Bir toplumun durumunun, her zaman kadınların durumuyla orantılı olduğunu belirten Sami, kadınların eğitilmesiyle bütün insanların eğitilmiş olacağını düşünür. Sami, toplumun ilerlemesi için kadınların, bilimi ve doğru ahlakı yetiştirecekleri çocuklara öğretmeleri gerektiğini belirtir (Göle, 2001: 52).

Şemsettin Sami, pek çok İslamcı modernist gibi İslami ilkelerin aslında kadınların statüsünü yükselttiği tezini savunur. İslam öncesinde Arap kabilelerinde erkeklerin ihtiyaç ve ayrıcalıkları için işleyen bir sistem olan çok eşliliğe İslamiyet’in sınırlamalar getirdiğini belirtir (Durakbaşı, 2002: 105).

Sami, çok karıılığın İslam tarafından icat edilmediği, İslam’ın, ‘bir kariyla yetinmek daha hayırlıdır.’ demesine rağmen getirdiği sınırlamalara uyulmayıp müsaadesinin kötüye kullanıldığını ifade eder (Göle, 2001: 53).

Kadın haklarının, bir Osmanlı kadını tarafından savunuculuğunu yapan ilk kişi Fatma Aliye Hanım’dır (Mardin, 2000:29). Fatma Aliye Hanım, Nisvan-ı İslam, Taaddüt-i Zevcat gibi eserlerinde kadın haklarının savunuculuğunu yapar (Kodaman, 1999: 16).

Bu durumda, Tanzimat aydınlarını birleştiren nokta, geleceğin mimarlarının yetiştiricisi olan Türk kadınının, kendini özgürce ifade edebilmesi için eğitilmesi gerektiğini belirtmeleridir.

Son olarak, bu dönemde kadınlar, yardım amacı taşıyan kadın teşkilatları kurmuşlardır. Şöyle ki 1854-1856 Kırım Savaşı yıllarında, askerlere ve göçmenlere, yiyecek, giyecek, para toplamış, ordunun ihtiyacını karşılayacak kampanyalara ağırlık vermişlerdir (Kaplan, 1998: 37).

3.2. II.Meşrutiyet Döneminde

Türk Kadını ve Feminist Hareket (1909-1918)

II. Abdülhamit'in yönetiminde olduğu 1876-1908 dönemi tarihe bir baskı rejimi olarak geçer. Abdülhamit'in otoriter tavrını, engellemek isteyen Jön Türkler 1908'de birinci Meşrutiyet'i ilan ederler. Ancak başlayan bu hürriyet sevinci, uzun sürmez. Balkan savaşı ve hemen ardından I. Dünya savaşının patlak vermesi, ülkenin büyük bunalımlara sürüklenmesine neden olur. Bu dönem, parlamenter rejimin kağıt üzerinde kaldığı yıllar olur. 1908'de Meşrutiyet'in ikinci defa ilanı ile birlikte bir bayram havası meydana gelir (Kurnaz, 1991: 47).

19. yüzyıldan itibaren tüm dünyada yankı bulan "hürriyet, adalet ve eşitlik" ilkeleri, Osmanlı toplumunda Jön Türklerce de benimsenir. Bu durum toplumsal ve siyasal hayatta kadın-erkek eşitliğinin mücadelesini veren feminizm hareketinin, Osmanlı'da hızla gelişmesini sağlar (Toprak, 1992: 230).

Şöyle ki II. Meşrutiyet'in ilanı ile birlikte Türk kadını, giderek daha fazla kamusal alanda yer alır. Eğitimde kız-erkek ayrımcılığı ortadan kalkar ve kızlar erkek öğrencilerle birlikte üniversitede derse girer. Bu dönemde kadınlar, yardım derneklerinin yanı sıra kadın-erkek eşitliğini ve kadınların çalışma yaşamına katılmasına savunan, Osmanlı Kadınları Çalıştırma Cemiyeti İslamiyesi... gibi, dernekler kurmaya başladılar (Göle, 2001: 71).

Osmanlı aydınları ise bu dönemde, devletin kurtarılması için farklı çözüm önerilerini tartışır ve kadın konusu bu tartışmanın merkezinde odaklanır. Jön Türkler, kadının konumunu, İslamcılık, Batıcılık ve Türkçülük şeklinde adlandırılan ideolojik temelli farklı düşünce akımlarıyla, düşünsel planda incelemeye çalışırlar (Çakır, 1992: 239).

3.2.1. İslamcıların Kadın Hakkındaki Görüşleri

İslamcılar, Batı uygarlığının bilimsel ve teknik yönünün belli bir ölçüde ödünç alınabileceğini, ancak İslam'ın kültürel yönünün Batı'dan daha çok üstün olduğu için bu alanların Batı etkisine karşı şiddetle korunması gerektiğini belirtmektedirler. Bu arada Osmanlı kadınının, Avrupai yaşam tarzına karşı korunmasını istemektedirler (Arat, 1986: 109).

Bu görüşün muhafazakar kanadının en tanınmış siması, Musa Kâzım'dır (Lewis, 1992: 233). Kâzım, sosyal yaşamı oluşturan gelenekleri, korumak için kadınların İslami ahlaka uygun tarzda giyinmeleri gerektiğini belirtir. Kâzım, ayrıca kadınların yaşama amacını, dünyaya çocuk getirmekle sınırlandırır. Bu nedenle Kâzım, kadınların, ev dışındaki işlerle uğraşmasının aile saadetini bozacağını düşünür (Göle, 2001: 64).

Bu konuda öncelikle, Kâzım'ın aile saadetini önemseydiği görülür. Fakat aile saadetinin sağlanması için öncelikle aileyi meydana getirecek olan kadının mutluluğunun sağlanması gerekli değil midir? Bu noktada Kâzım'ın aile profili göz önüne alındığında sürekli ev içinde yaşayan, kocasının ve çocuklarının mutluluğu için çabalayan, kendi hayallerini, beklentilerini, umutlarını hep bir sonraki güne erteleyen bir kadın tipi ortaya çıkmaktadır. Peki ev kadını olarak tanımlayabileceğimiz bu kadınlar, gerçekten mutlu mudur? Gerçek şu ki kendi ideallerini gerçekleştirememiş ve bu nedenle her geçen gün kendine güven duygusu zedelenen kadınların ne derece mutlu oldukları bir tartışma konusudur.

Bu noktada Kâzım'ın, aile saadetini ön plana çıkardığı, buna karşın aileyi inşa edecek olan kadının mutluluğunu geri plana ittiği görülür.

Kâzım, "çok karlı evliliği" aile çıkarlarına uygun görür. Bununla birlikte, aile kurumunu güvence altına almak için kadına boşanma konusunda herhangi bir kolaylık sağlanmaması gerektiğini de belirtir (Göle, 2001: 65).

Kâzım'ın tam da burada patriyarkal bir zihniyet yapısına sahip olduğu görülür. Şöyle ki Kâzım, erkek egemenliğinin hakim olduğu çok eşli evliliği onaylamakta ve kadının her koşulda bir ömür boyu kocasına itaat etmesine sağlamak için boşanma kararı vermesine engel olmak istemektedir.

Bununla birlikte İslamcılardan Mehmet Akif gibi bazıları tek eşli evliliği savunmaktadır. Buna karşın İslamcılarının hepsi, kadının, İslami ölçüler içerisinde eğitilmesini ve ev işleriyle uğraşmasını istemektedirler (Kurnaz, 1991: 66).

3.2.2 Batıcıların Kadın Hakkındaki Görüşleri

Batıcı akımın savunucuları, Osmanlı devletinin kurtarılması konusunda kendi içlerinde radikaller ve ılımlılar olmak üzere ikiye ayrılırlar. Radikal Batıcılar, Osmanlı'nın çöküş nedeni olarak İslamiyet'i görmektedirler. Onlara göre devleti bunalımdan kurtarmak için Batının sadece teknik açıdan değil kültürel yönleriyle de benimsenmesi gerekmektedir. İlimli Batıcılara göre ise İslam, yobazlar tarafından yanlış yorumlanmış ve sömürülmüştür. Bu nedenle İslam hiçbir zaman devletin çökmesine gerçek nedeni olmamıştır. İlimli Batıcılara göre Osmanlı'yı bunalımdan kurtarmak için Batı sadece teknik yönüyle benimsenmeli buna karşılık Türk- İslam kültürü reformize edilerek şiddetle savunulmalıdır (Arat, 1986: 110).

Radikal Batıcıların ünlü savunucularından Abdullah Cevdet, Batı medeniyetinin gülleri ve dikenleriyle birlikte benimsenmesi gereken bir bütün olarak görür (Lewis, 1991: 23). Abdullah Cevdet'e göre devletin bizdeki dejenere gelenekleri ortadan kaldırması için Avrupa Medeni Kanunu'nu kabul etmesi gerekmektedir. Medeni Kanun'la birden fazla kadınla evlenmek ve bir sözle boşanmak usulleri ortadan kalkacaktır. Cevdet ayrıca her genç kızın gözüyle gördüğü, beğendiği erkekle evlenmesi gerektiğini belirtmektedir. Bu şekilde görücülük adetine son verileceğini söylemektedir (Taşkiran, 1973: 62).

Cevdet'in bu fikirleri, kadın hakları açısından değerlendirildiğinde onun feminist bir zihniyet yapısına sahip olduğu görülür. Şöyle ki Cevdet, patriyarkal sistemin öngördüğü erkek egemen çok eşli evliliğe ve erkeğin istediği bir anda söyleyeceği tek kelimeyle kadını boşamasına karşı çıkmaktadır.

Batılı düşünürün önemli temsilcilerinden biri de "Türk Kadınlığının Tereddidi yahut Karışmak" adlı eserin yazarı, Selahattin Asım'dır. Yazar, kadınlığın durumuna ilişkin olarak neredeyse hakarete varan bir tarzda şöyle demektedir: Kadınlar, toplum dışında bir sürü hayatı yaşarlar ve bir horoz tarafından seçilince, birer dişi hayvan durumuna " yumurtlayan tavuklara" dönüşürler (Durakbaşı, 2002: 70).

Aynı zamanda Asım, kadının ancak toplumsal yaşama katılarak medeni insan mertebesine ulaşabileceğini savunur. Yazar, ayrıca kadın özgürlüğünün, kadının toplumsallaşmasına bağlı olduğunu söyleyerek feminist diye nitelendirebileceğimiz bir temayı işler (Göle, 2001: 60).

İlimli Batıcıların savunucusu, Celal Nuri, “İleri Kadınlarımız” adlı eserinde, Türk toplumunu yükseltmek için kadın haklarından başlanması gerektiğini belirtmektedir (Göle, 2001: 61).

3.2.3. Türkçülerin Kadın Hakkındaki Görüşleri

Kadın hakları konusunda ayrı bir düşünce akımı geliştiren ve bu akımı savunanlar, Türkçülük ideolojisi etrafında birleştiler. Bu ideolojinin en büyük iki savunucusu, Ziya Gökalp ve Halide Edip Adıvar’dır.

Ziya Gökalp’e göre İslamiyet, Arap ve İran etkisi altında yüzyıllar boyu hakimiyetini sürdürdüğü için yozlaşmıştır. Gökalp, Türk toplumunda kadınların, ikinci plana itilme nedeni olarak yozlaşmış İslam’ı göstermektedir. Düşünür, bu noktada saf İslam ile yozlaşmış İslam ayrımını yapar ve gerçek İslam’ın kadın haklarına önem verdiğini belirtir (Göle, 2001: 69).

Gökalp’e göre ulusal kültürü oluşturabilmek için İslamiyet öncesi kurulan eski Türk toplumlarının yaşamlarını yeniden canlandırmak gerekir. Gökalp eski Türk toplumlarında, kadınların sosyal ve siyasal hayatta erkeklerle eşit bir konumda olduğunu belirtir. Batı’nın aile kurumunun taklit edilmemesi için eski Türklerdeki aile kurumunun model alınması gerektiğini ifade eder. Çünkü ona göre eski Türklerin, ‘en esash şiarı, feminizmdir’ ve gelecekte bir tarih, feminizmin Türklerden doğduğunu itiraf edecektir (Göle, 2001: 68).

Eski Türk toplumlarında kadın-erkek eşitliğinin varlığına dikkat çeken Gökalp, feminizmin kurucuları olarak da Türkleri gösterir. Gökalp, milletin yükselmesi için ailelerin yükselmesi gerektiğini ve bunun da ancak kadınların eğitilmesiyle mümkün olacağını belirtir (Kodaman, 1990: 144).

Türkçü aydınların, önde gelen diğer savunucusu Halide Edip’tir. Edip’e göre Türk kadını, eğitilmiş, milliyetçi, karakterli ve bilgili olmalı; sosyal ve siyasal haklarını ölümü

göze alacak şekilde korumalı; son olarak Türk kadını, Müslüman fakat aynı zamanda modern olmalıdır. Edip de Gökalp gibi toplumun yükselmesini kadının konumuna bağlamaktadır. Edip'e göre kadının konumunun yükseltilmesinin temel amacı, kadının terbiyeli nesiller yetiştirilebilmesini sağlamak olmalıdır (Çaha, 1996: 95).

Sonuç olarak diyebiliriz ki: 19. yüzyılın sonunda ve 20. yüzyılın başlarında kadın konusunda ileri sürülen bütün görüşler, Türk kadınının eğitilmesini sağlamak noktasında birleşir. Onlara göre bir medeniyetin yükselmesi, ailelerin yükselmesiyle mümkün olacaktır. Bunun için de kadınların, iyi bir eğitim alıp topluma hizmet etmeleri sağlanmalıdır.

3.3. Türkiye Cumhuriyeti Döneminde Türk Kadını ve Feminist Hareket (1923-1950)

Cumhuriyet döneminde Türk kadınına yasal açıdan önemli haklar verilir. Şüphesiz ki Türkiye'nin içinde bulunduğu koşullar, bu duruma büyük ölçüde tesir eder. I. Dünya savaşından yenik olarak çıkan Osmanlı İmparatorluğu, 1920'de imzaladığı Sevr barış anlaşması ile bütün Türkiye'nin parçalanmasını kabul eder. Böylece ülkenin bütün toprakları işgal altında kalır. İstanbul'da padişah ve hükümeti bu duruma boyun eğerken Türk halkı, M. Kemal önderliğinde düşman kuvvetlerine karşı silahlı mücadeleye girişir. M. Kemal'in askeri dehası ve Türk halkının yılmayan mücadeleleri, Anadolu'nun kurtarılmasını sağlar. Bu zafer üzerine Osmanlı İmparatorluğu yerini Türkiye Cumhuriyeti'ne bırakır.

Kurtuluş savaşı döneminde Türk kadınları, büyük acılara göğüs gererler. Bu dönemde, kocalarını ve oğullarını yitiren Türk kadınları, yaşamlarını hiçe sayarak çocuklarıyla birlikte bu cepheye, cephanelik taşırlar ve bu ülkenin bağımsızlığa kavuşması için tahammülü zor mücadeleler verirler.

Atatürk, 3 Şubat 1923'te İzmir'de verdiği bir söylevde Türk kadınının Kurtuluş Savaşı'nda milletin bağımsızlığı için tüm milletlerin kadınlarından daha fazla çaba gösterdiklerini söyler (Arat, 1986: 117).

Türk kadınının bağımsızlık mücadelesini yine bir çok söylevinde takdir eden Atatürk, yeni Türkiye'nin gelişebilmesi için kadınların erkeklerle eşit eğitim

olanaklarına kavuşmasının şart olduğunu belirtir (Arat, 1986: 117). Bu görüşüyle Atatürk, kadınların sosyal konumlarının erkeklerle eşit bir sosyal konuma getirilmesi gerektiğini belirtir.

Cumhuriyet rejiminin ilerleyebilmesi için sosyal ve kültürel alanda yeni düzenlemelere gidilirken kadınlara, Batılı aile içinde kadınların üstlendiği role benzer bir rol verilir. Bu şekilde kişiliği geliştirmeye ve toplum içinde söz sahibi kılınmaya çalışılır. Yeni Türkiye'nin yeni kadın tipi, evin içinde kocasının yardımcısıdır. Gerektiğinde evin maddi yükünü paylaşır. Ayrıca modern bir kimliğe ve görünüme sahiptir (Kırkpınar, 1998: 19).

Cumhuriyet dönemiyle birlikte, Türk kadınının sosyal konumunun yükseldiği görülür. Bu dönemde gün içerisinde sadece ev işleriyle uğraşarak vakit öldüren geleneksel Türk kadını imajı; yerini iş yaşamında başarılı, kendi haklarını koruyabilen, çağdaş ve eğitilmiş Türk kadınına bırakır.

Bu dönemde, kadınları modern bir kimliğe kavuşturma arzusu, toplumun her kesimine hakim olmaya başlar. Basının büyük bir kısmı, kadınların Batıdaki hencinslerine benzemeleri ve onlarla aynı haklara sahip olabilmeleri için büyük bir çaba gösterir. Örneğin, 'Genç Kızlara Niçin Hürriyet Vermiyoruz' diye başlık atan bir gazete Avrupa'da ve Amerika'da on sekiz yaşına gelen genç kızlara tanınan özgürlüklerden bahseder ve bir kızın ailesinden korkmasına gerek olmadığını savunur (Kırkpınar, 1998: 20).

Diğer bir gazete ise şunları söylemektedir: "Yeni neslin kızlarına serbesti vermek, eski akidelerle örümcek ağı gibi örülmüş kafalara güç geliyor. Kız çocuğu, beşiğe ilk yattığı günden itibaren esirdir. Ana, babaları, muallim, akraba, komşu, dost, herkes oynayan ellerini, ayaklarını kundaklamaya memurdur. Bu kundak, evleninceye kadar devam eder. Evlendikten sonra esir, sahip değiştirir. Bu defa tuzığa girer ve bu tuzaktan ilk çıkış tabuta ve mezara girmek içindir" (Kırkpınar, 1998: 20).

Gazete bu yorumuyla, Türkiye'nin toplumsal yaşamına egemen olan patriarkal düzenin analizini yapmaktadır. Şöyle ki sosyal yaşamdaki erkek egemenliği, kız çocuğu, dünyaya gözlerini açtığı andan itibaren onu kontrol altına almaya çalışmaktadır. Bu baskı altına alışı, "kızını dövmeven, dizini döver." "kızı kendi başına bırakırsan ya davulcuya ya da zurnacıya varır." düşüncesiyle kız evlenene kadar devam etmektedir.

Aslında evlilik kadın için bir kurtuluş değildir. Sadece iktidar mekanizması, babadan kocaya geçmiştir. Kadın, evlilik kurumuna adım attığı günden itibaren kocasının belirlediği yaşam tarzını benimsemeyi kendine ilke edinmek durumundadır. Bu yaşam biçimini, erkeğin dediklerine uymak, onun sözünden çıkmamak ve her türlü güçluge boyun eğmek oluşturmaktadır.

Yine bu dönemde dünya kadın etkinliklerinde, Türk kadınlarının da yer alması için yoğun çaba sarf edilir. 1929 yılında Berlin Uluslararası Kadın Kongresi'nde siyasal reformlar yanında, günlük yaşam içinde kadın etkinliğinin artırılması, kadın kimliğinin ve rolünün güçlendirilmesi için ilk kez 1929'da güzellik yarışması düzenlenir (Kırkpınar, 1998: 21).

Son olarak bu dönemde Cumhuriyet rejimi, Türkiye'nin toplumsal yapısıyla ilgili düzenlediği yenilikleri kalıcı ve sürekli uygulanabilir kılmak için yasal düzenlemelere girişir. Bu yasallaştırma hareketlerinden ilki, medeni kanunla ilgiliyken ikincisini ise seçme-seçilme hakkı oluşturmaktadır.

3.3.1. Medeni Kanun'da Kadın Hakları:

1917'de Osmanlı Devleti'nde Aile Kanunu, kabul edilir. Fakat Kurtuluş Savaşı döneminde yabancı güçler baskı uygulayınca Aile Kanunu İstanbul hükümetince kaldırılır. Bu durum, Türkiye'nin 1926 yılına kadar bir aile kanunundan mahrum kalmasına neden olur. M. Kemal, yeni kurulan devletin, modern içerikli medeni bir kanuna göre yeniden şekillenebilmesi için TBMM'de bir komisyon kurar. Komisyonun karara bağladığı tasarı, çok eşliliği yasaklamamakla beraber Kuran'ın öngördüğü bir zorunluluk olmadığını, bu arada fuhşu engelleyici bir kurum olduğunu belirtir Bu yeni yasa tasarısı, kamuoyunda hayli eleştirilir. İslamcılar'a göre şeriat zedelenmiştir. Türkçüler'e göre dini ideolojiye sadık kalınmıştır. Batıcılar'a göre ise bu tasarı, Batı modeline ters düşmüştür (Unat, 1998: 329).

M. Kemal ve arkadaşları, beklentilerinin yasama organının özgün çalışmaları ile gerçekleşmeyeceğine kanaat getirince, hedefledikleri köklü yeniliği gerçekleştirecek araç olarak Batılı bir yasanın toptan kabulüne karar verirler. Böylece 1925'te İsviçre'de

hukuk eğitimi görmüş olan Adalet Bakanı Mahmut Esat Bozkurt, 26 kişilik yeni bir komisyonla İsviçre Medeni Kanunu'nun evlenme yaşının indirilme maddesi dışında özüne dokunmaksızın Türkçe'ye çevirtir. Böylece bu tasarı, 17 Şubat 1926'da tek oturumla kabul edilir (Unat, 1998:329).

Bu şekilde, Türk Medeni Kanunu'nun içeriğini İsviçre Medeni Kanunu oluşturur. Türk Medeni Kanunu ile Osmanlı hukukunu ayıran esas kriterler şunlardır:

a) Osmanlı Hukukuna göre bir erkek aynı zamanda dört kadınla evlenebilirdi. Türk Medeni Kanunu tek kadınla evlenme prensibini şart koşmuştur. Böylece Türk kadınının, aile içindeki saygınlığı korunmuş ve hukuki güvencesi sağlanmıştır.

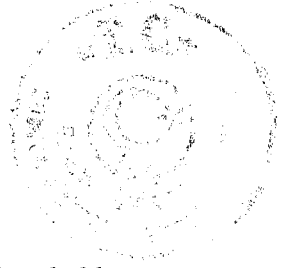
b) Osmanlı hukukuna göre sadece erkek boşanma hakkına sahiptir. Kadın, kocasının ağzından çıkan bir iki kelime ile "seni boşadım" demesiyle terk edilebiliyordu. Kadın, ancak bazı hallerde ve yargıca başvurarak boşanma dileğinde bulunabilirdi. Medeni Kanun, boşanmada keyfiyet usulünü kaldırmıştır. Boşanma ancak belli ve sınırlı sebeplerin varlığı halinde ve mutlaka mahkeme kararı ile eşit olarak karı ve kocaya tanınmıştır. Medeni kanunla kadın, evliliğini sürdürüp sürdürmeyeceğine kendisi de karar verebilir duruma gelmiştir. Bu durum, kadının günlük yaşamda söz sahibi kılınmasını sağlamıştır.

c) Osmanlı Hukuku'nda evlenmede yaş sınırı yoktu. Genellikle çocuk denecek yaşta evlenmek mümkündü. Medeni Kanun, her iki taraf için evlenme yaşını tespit etmiştir. Medeni Kanun, bu tasarıyla evliliğe karar verecek kimselerin belli bir olgunluğa gelmelerini şart koşmuştur. Bu şekilde, aile kurmanın önemini idrak edecek olgunluğa erişmemiş kimselerin yanlış karar almaları engellenmek istenmiştir.

d) Osmanlı hukukuna göre kız çocuğunun mirası, erkek kardeşinin yarısı olurdu. Medeni Kanun, mirasta eşitlik sağlamıştır.

e) Osmanlı hukukunda, mahkeme önünde iki kadın, bir erkeğe eşit sayılarak tanıklık edebilirdi. Medeni Kanun, tanıklar arasında cins farkını ortadan kaldırdı (Taşkiran, 1973:120-121).

Bu şekilde tanıklıkta da kadın-erkek ayrımının ortadan kalkması sağlanır.

3.3.2. Seçme -Seçilme Hakkı

5 Nisan 1930'da Türk kadınlarına belediye seçimlerinde seçme ve seçilme hakkını tanıyan yeni belediye kanunu kabul edilir. 5 Aralık 1935 yılında Türk kadınlarına, seçme ve seçilme hakkı tanınır (Kırkpınar, 2001:193-194).

Böylece Türk kadını, siyasal hayatta kendi geleceğini yönetenleri, belirleme hakkını elde eder. Aynı zamanda Atatürk'ün kadınlara armağan ettiği seçme – seçilme hakkı ile patriarkal düşünce sistemini yansıtan “kadın aklınla, erkek işine karışma” sözü tarihe gömülür.

Kadınlara seçme ve seçilme hakkı verilmesi nedeniyle Türk Kadınlar Birliği, İstanbul'da 7 Aralık 1934'te bir miting düzenler. Beyazıt'tan Taksim'e kadar bir yürüyüş yapılır. “Ey tarihin en mutlu kadını” diye başlayan heyecanlı konuşmalar yapanlar arasında İffet Halim Oruz, Saadettin Rıfat ve Nafiye Elgün'de vardır. Birlik Atatürk'e bir telgraf çekerek erdemli Türk kadınının kendisine düşen büyük işi güvenle başaracağını dile getirir ve teşekkür eder. Atatürk'e, meclise ve CHP'ye bağlılık telgrafları yağdırılır, gazeteler bu büyük devrim hareketini manşetlerden halka duyurur. Ankara Kız Lisesi öğretmenleri, “İştiniz” diye başlayan bir bildiri hazırlayıp yayınlar ve bütün kadınları Ankara Halk Evi'nde bir kutlama toplantısına çağırır. Toplantıdan sonra da teşekkür duygularını belirtmek için hep birlikte meclise çekilen bağlılık telgraflarına, “Türk kadınının yeni girdiği siyasal alanlarda da değerli işler başarmasını dilerim” karşılığını verir (Kırkpınar, 1998: 23).

Bu şekilde Atatürk, toplumdaki değişimin rotasını bizzat çizer, kadınların aktif olarak siyaset dünyasındaki yerini almaları için her kesimden kadının meclis çatısı altında yer almasına çalışır. 395 kişilik parlamentoda, 18 kişilik kadın grup, %4,5 gibi bir oran oluşturmaktadır. Kadınların iradesi ve temsil gücü hiç bu kadar yüksek bir oranda meclise yansıyamaz (Kırkpınar, 1998:24).

3.3.3. TKB'nin Kuruluşu

Cumhuriyet dönemiyle birlikte tarihindeki en büyük atılımı yapan Türk kadınlığının reform hareketi içinde en önemli tarihsel oluşumlardan birisi Türk Kadınlar Birliği'nin kuruluşudur. Başta, kadın haklarının sağlanmasında yasal kazanımlar olmak

üzere kamuoyu oluşturmada da bu derneğin büyük katkıları olmuştur. 7 Şubat 1924 günü İstanbul'da kurulan Türk Kadınlar Birliği, tek parti döneminin tek kadın örgütüdür (Kırk pınar, 2001 : 198).

Türk Kadınlar Birliği'nin kuruluş amacı, kadınlarla ilgili meselelerde çalışma ve aile hayatında, fikir alanında kadınların ilerlemesi ve yükselmesi için faaliyet göstermek; kadınları ve genç nesilleri ilerleme anlayışı içerisinde eğiterek Cumhuriyet rejimini benimsetmek; kimsesiz kadınlara yardımcı olmak ve onları çalışmaya teşvik etmektir (Kaplan, 1998: 141).

Türk Kadınlar Birliği'nin diğer faaliyetleri arasında, düzenlediği kurslarla kadınları eğitip çalışma hayatına yönlendirmek, kadınların Medeni Kanun ile tanınan hakları kullanması için çalışmak ve kadınların Batı kıyafetlerini giyinmelerini sağlamak yer alır (Kaplan 1998: 142).

Düzenlediği faaliyetlerle TKB'nin Türk kadınına modern bir kimliğe ve görünüme kavuşturmayı hedeflediği görülür. Öyle ki Cumhuriyet öncesi Türk toplumunda kız çocuğu aklına kötü fikirler (!) -kendi doğrularını savunmak gibi- girmesin diye okutulmaz ve yüz güzelliği dahi görünür de erkekleri cezbeder diye kapatılırdı. Ailedeki yeri ise her zaman erkekten sonra gelirdi. Kadın, kendi haklarını bilmediği gibi savunmasını da bilmezdi. Tek derdi, ailesine ve kocasına layık olmak ve kendisine söyleneni yapmaktı. Kendi düşündüğünü yapmak, aklının ucundan bile geçmezdi. Kendisine bir soru sorulduğunda ya 'ben bilmem, beyim bilir' derdi veya onu bile söylemekten çekinirdi. Evde de konuşmazdı, sokakta da.... Çünkü ona 'gelinlik yapması' öğretilmişti. Bazı yerlerde hala sürdürülen bu gelenek, kadına bırakın sokağı, kendi evinin içinde bile erkeklerin yanında konuşmamasını tembihlemiştir.

TKB, 1935'te düzenlediği Uluslararası Kadın Kongresi'nden sonra genel başkan Latife Bekir'in yayınlanan konuşması ile dağılma hazırlıklarını başlatır. TKB, kurulma amacının-kadınların, her türlü hakkı elde ederek erkekle eşit bir konuma gelmesini sağlamak-gerçekleşmiş olduğu düşüncesiyle kapatma kararı alır. Latife Bekir, kapanış konuşmasında TKB'nin kuruluş amacını gerçekleştirdiğini, siyasal bir nitelik taşımadığı için de çalışmalarını sürdürmelerinin bir anlam ifade etmeyeceğini belirtir. TKB'nin sürdürdüğü hayır işlerinin ise 'kadın-erkek kavgasıyla değil el birliği ile çözülebileceğini' ifade eder (Kaplan, 1998:158).

TKB'nin kapatılma kararı üzüntüyle karşılanır. Uluslararası Kadın Birliği başkanı Ashby gönderdiği bir mektupla, kapatılan Kadın Birliği yerine yeni bir cemiyet oluşturup ilişkilerin devam ettirilmesini ister. TKB'nin kapatılmasının yarattığı boşluk ve uluslararası kadın teşkilatlarının haberleşecekleri yeni bir kadın cemiyeti istekleri, M. Kemal tarafından değerlendirilir. Değerlendirme sonrası, TKB'nin üstlendiği ilişkileri devam ettirmek ve kadınlarla ilgili çalışmaları yönlendirmek amacıyla Cumhuriyet Halk Fırkası'nın kadın şubesinin kurularak benzeri ilişkileri üstlenmesine karar verilir (Kaplan, 1998: 159).

1949 yılına gelindiğinde ise kazanılmış kadın haklarının savunulması ve güçlendirilmesi, kadının kültürel gelişimi ve hayat şartlarının iyileştirilmesi amacıyla TKB yeniden kurulur (Kaplan, 1998: 160).

3.3.4. İstanbul Milletlerarası Kadın Kongresi:

Uluslararası Kadın Birliği'nin on ikinci kongresi, 18-24 Nisan 1935 günleri arasında İstanbul'da toplanır. Bu uluslararası kongrenin ev sahipliğini Türk Kadınlar Birliği üstlenir (Kırkpınar, 2001: 200).

Kongre Nisan'ın 18'inde, Yıldız Sarayı'nda İstanbul valisi Üstündağ'ın açılış konuşmasıyla başlar. 22 Nisan'da Türk Cumhuriyeti'nin kurucusu Atatürk, bir kutlama telgrafı gönderir. Bu telgrafında M. Kemal insanlığın mutluluğu için siyasal ve sosyal hakların kadın tarafından kullanılmasının şart olduğunu belirtir. Atatürk'ün bu sözü onun kadın haklarına verdiği önemi gösterir. Kongreye katılanlar, Atatürk Türkiye'sine hayran olmak için geldiklerini söylemekte ve Türk kadınlarına gıpta ettiklerini sık sık belirtmektedirler (Kırkpınar, 2001: 201).

Kongre başkanı, Corbett Ashby açılış konuşmasında, otuz ülke kadın temsilcilerinin 'kadınlar için özgürlük ve insanlar için barış' amacıyla İstanbul'da toplandığını söylemektedir. Ashby, bu konuşmasında kadınların hak ettikleri özgürlüklerine kavuşması gerektiğini belirtir. Ayrıca geçmişte her türlü çağ dışı gelenek, göreneklerle gelişimi engellenen kadınlığın, kahramanlık ve fedakârlık alanında sayısız örnekler verdiğini hatırlatır. Asby yine bu konuşmasında gelecekte özgür ve aydın kadınların yaratıcı güçlerini kanıtlayacaklarını belirtir. Son olarak,

özgür ve aydın kadınların yaratıcı güçlerini kanıtlayacaklarını belirtir. Son olarak, kadınlığın özgürlük savaşı ile dünya barışı mücadelesinin uyum içinde sürdürülmesi gerektiğini vurgular (Kırkpınar, 2001: 202).

Kadınlar Birliği genel sekreteri Katherine Bompas ise Türk kadınlarına verilen hak ve özgürlüklerin dünya kadınlarını cesaretlendireceğini söylemektedir. Genel sekreter, konuşmasında Avrupalı kadınların, Türk kadınlarına gıpta ettiklerini belirtmektedir (Kırkpınar, 2001: 204).

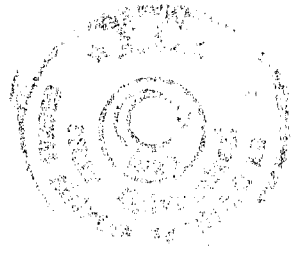
Görüldüğü gibi bu dönemde Atatürk'ün Türk kadınlarına sunduğu sosyal ve siyasal haklar, Avrupalı kadınlarca henüz elde edilememiştir.

Türk Kadınlar Birliği başkanı Latife Bekir Işık, kongrede yaptığı konuşmada: "Atatürk'ün harem dışında hiçbir toplumsal değeri olmayan ve gelenekler içinde büyütülen Türk kadınına, kendisini boğmakta olan örtüyü atmağa ve erkeğin yanında hak ettiği mevkiini almaya davet ettiğini vurguluyor." Ona göre bundan sonra Türkiye'de kadın sorunu olmayacak, erkek gibi kadının da bir tek şefin idaresi altında ülkenin iyiliği için çalışacaktı. Işık'a göre büyük Gazi yalnız vatanın değil kadının da kurtarıcısı olmuştur (Kırkpınar, 2001: 207).

Nitekim Atatürk, sosyal ve siyasal hayatta kendini sürekli geri plana iten, kendi görüş ve düşüncelerini açıklamaya çekinen davranış biçimini geleneklerin belirlediği Türk kadınına, kendini ifade edebilme hakkı tanımış ve onları erkeklerle eşit bir konuma getirmiştir. Atatürk, böylece kendi mücadeleleriyle belki yıllar sonra kazanabilecekleri hakları Türk kadınına armağan etmiştir.

Bu kongrede ilk olarak Bugeliorge Walia'nın iktisadi eşitlik hakkındaki tasarısı onaylanır. Bu tasarıda, evli olsun, olmasın, kadının çalışmasının engellenmemesi, kadın-erkek ayrımı gözetmeksizin eşit işe eşit ücret verilmesi, kadına erkek gibi işinde ilerleme olanaklarının tanınması istenir (Kırkpınar, 2001: 207).

Uluslararası Kadın Kongresi, Zafer Toprak'a göre Türk feminizminin doruk noktasını oluşturduğu gibi aynı zamanda da sonu olur. çünkü kongrenin sona ermesinden iki hafta sonra CHP Türk Kadınlar Birliği'nin feshedilmesini ister ve birlik düzenlediği olağanüstü kongreyle kapatılma kararı alır (Kırkpınar, 2001:207).

3.4. 1950 Sonrasında Türk Kadını ve Feminist Hareket

Türk kadını Kurtuluş savaşında cephede ve cephe arkasında düşman işgaline karşı savaşı. Türk kadınının Kurtuluş Savaşı'nda göstermiş olduğu bu fedakarlıklar, Cumhuriyet kurulduktan sonra ödüllendirilir. Türk kadınının yasal statüleri, Medeni Kanun (1926) ve oy hakkı eşitliğini sağlayan anayasa değişikliğiyle (1934) on yıl gibi kısa bir sürede Osmanlı'ya oranla daha eşitlikçi bir konuma gelir. Böylece Türk kadınının hakları devlet güvencesi altına alınır ve “ Devlet Feminizmi” doğmuş olur (Tekeli, 1995: 30).

Bu dönemde Türk kadınları, feminist düşüncelerini gündeme getirmez. Çünkü onlara göre Atatürk, Türk kadınlarına sunmuş olduğu sosyal ve siyasal haklarla kadınlarla erkekleri, eşit bir konuma getirmiştir. Buna karşın kırsal kesimdeki kadınlar, hem evde hem de işte çalıştıkları halde aile içerisinde ikincil bir konuma sahiptir. Onların gözünde bunun tek nedeni kadınların eğitim olanaklarından yoksun olmasıdır (Tekeli, 1995: 32).

Bu duruma çözüm bulmak isteyen seçkin Türk kadını, devlet destekli kadın derneklerinin yardımıyla ülkenin kalkınması için kırsal kesimli kadınları, modern bir kimliğe ve görünüme kavuşturmaya çalışır. Bu amaçlarını gerçekleştirmek için kentli kadınlar, okuma-yazma kursları başlatırlar. Ayrıca yoksul semtlerde modaya uygun kıyafetleri, çarşafın kaldırılması amacıyla ücretsiz olarak dağıtırlar(Çaha, 1996: 230).

Bu noktada seçkin Türk kadınının cinsiyet eşitliğini sağlamak için uğraş verdiği görülür. Kentli kadınlara göre kırsal kesimdeki kadının eğitim seviyesi yükseldiğinde ve modern bir görünüme kavuştuğunda ikincil konumdan kurtulacak ve sosyal hayatta saygın bir yeri olacaktır. Ancak burada kentli kadınların, önemli bir toplumsal gerçeği göz ardı ettiği fark edilir. Şöyle ki kırsal kesimde kadının konumunu, erkek egemen bir kültür belirlemektedir. Bu nedenle, öncelikle bu kültürü şekillendiren erkeklerin eğitim seviyesini yükseltilmesi gerekmektedir. Bu şekilde her iki cins, kendi kimliklerini tanımış olacak ve birbirlerine saygı duyacaklardır. Saygının olduğu yerde de eşitlik kendiliğinden sağlanmış olacaktır.

3.4.1. 1950 Sonrasında Kurulan Kadın Dernekleri :

3.4.1.1. Türkiye Soroptimist Kulüpleri Federasyonu

Türkiye Soroptimist Kulüpleri Birliği 1953 yılında kurulur. Kulüp sayısı 1955'lerde 36'ya ulaşır (Gökyay, 1998: 477).

Soroptimist adı, "en iyiyi amaçlayan kadınlar" anlamına gelmektedir. Soroptimistlerin amacı insan haklarını tüm insanlara sağlamak, kadının mevkiinin yükselmesi için çaba sarf etmek ve evrensel dostluğa katkıda bulunmaktır (Ardıç, 1983: 198).

3.4.1.2. Türk Üniversiteli Kadınlar Derneği

Dernek, 1919 yılında Amerika'da kurulur ve 1959'da Ankara'da şubesi açılır (Aksu, vd, 1998: 495). Derneğin amacı üniversite ve yüksekokulları bitiren kadınlar arasında dostluk, beraberlik, antlaşma, yardımlaşma ve kültür hareketlerinin gelişmesini sağlamaktır (Ardıç, 1983: 200).

3.4.1.3. Türk Anneler Derneği

Ankara'da kurulur. Derneğin amacı Türk kadınının; Türk milletinin geleceğini oluşturacak olan nesilleri, yetiştirdiğinin bilincine varmasını sağlamak ve terbiye edici olarak gördükleri kadınları eğitmek, aydınlatmak ayrıca muhtaç ailelere iktisadi, sosyal ve kültürel alanlarda yardımcı olmaya çalışmaktır (Gökyay, 1998: 479).

3.4.1.4 Kadının Sosyal Hayatını Araştırma ve İnceleme Derneği

1968'de Afet İnan başkanlığında kurulmuştur. 120 üyeye sahiptir. Temel amacı, Türk kadınının sosyal ve kültürel hayatını geliştirmektir. Dernek, kadınlarımızın geleneksel doku içindeki sosyal konumunu ve karşılaştıkları sorunları tespit edebilmektir (Aksu, 1998: 499).

3.4.1.5- Kız İzçiler Derneği

1975'te kurulmuş olup 250 bayan üyesi vardır. 6 ilde temsilcilikleri bulunmaktadır. Temel hedefi, iş ve aile hayatında başarılı, topluma rehberlik edecek üstün nitelikli kadınlar yetiştirmektir. Bu şekilde kadınların, erkek tahakkümünden kurtarılacağını düşünmektedir (Aksu, 1998: 499).

3.4.1.6- İlerici Kadınlar Derneği

1970'lere gelindiğinde Türkiye'de siyasal gündemi, sol eğilimli gençlik hareketi belirlemektedir. Bu dönemin siyasal söylemini, az gelişmişlik, dışa bağımlılık, eşitsizlik ve sömürülme gibi yapısal sorunlar oluşturmaktadır. Bu ortamda kadınlar yasalarda mevcut olan cinsler arası eşitliğin, toplumsal hayatta söz konusu olmadığını fark eder. Bir önceki dönemde ezilen köylü kadıncı bu dönemde onun yerini işçi kadın almaktadır. Çünkü işçi kadın, gün içerisinde hem işte hem de evde çalıştığı için ezilmektedir. Sol eğilimli kadınlara göre kadının ikincil konumda olmasının tek nedeni kapitalist sistemdir. Bu nedenle kadınlar, erkeklerle omuz omuza vererek kapitalist sistemin ortadan kalkması için sınıf mücadelesine davet edilmektedirler (Tekeli, 1995: 32).

İKD'nin kadın sorununu dar bir perspektiften ele aldığı görülmektedir. Çünkü İKD kadınların ezilme nedeni olarak sadece kapitalist sistemi öne sürmekte bununla birlikte kültürel örüntülerin varlığını göz ardı etmektedir.

1970'lerde Marksist fikir akımının sömürü düzenini ortadan kaldıracağını düşünen sol kesimdeki kadınlar, bir dizi kadın örgütü kurdular. Bunlardan ilki 1975'te kurulan İlerici Kadın Derneği'dir. Onu, Demokratik Kadınlar Birliği, Emekçi Kadınlar Birliği, Devrimci Kadınlar Dernekleri gibi örgütler izler (Kılıç, 1998: 352).

İKD bu derneklerden en önemlisidir. İKD'nin amacı, ülkemiz kadınlarına tanınan yasal statülerin kağıt üzerinde kalmaması, toplumsal hayata geçirilmesi için mücadele vermektir (Kılıç, 1998: 353).

İKD kendisini bir kadın örgütü olarak tanımlamasına rağmen yerini işçi hareketi içinde görmektedir. Feminizmle sosyalizm arasındaki ortak nokta, ikisinin de tüm dünya kadınlarının ezildiklerini öne sürmesidir. Aralarındaki fark ise temel çelişkiyi nerede

gördüklerinden kaynaklanmaktadır. Feministler, kadınların ortak ezilmişliklerini vurgulayıp çözüm önerisi olarak kadın dayanışmasını savunurken, sosyalistler ise kadının ikincil konumunun, sınıflı toplumların sorunlarından sadece birini oluşturduğunu belirtir ve çözüm önerisi olarak kadınları sınıf mücadelesine davet eder (Kılıç, 1998: 353).

Kısacası, sosyalistler, tek başına bir kadın kurtuluşundan söz etmemektedir. Bunun yerine tüm insanlığın kurtuluşu için kadınların ve erkeklerin sınıf mücadelesine karşı birlikte hareket etmeleri gerektiğini savunmaktadır.

İKD 12 Eylül rejimi tarafından yasaklanır (Kılıç, 1998: 354).

3.4.1.7. Devrimci Kadınlar Derneği

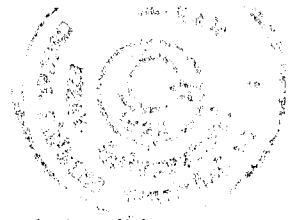
1970'lerde sol kanatta canlandırılan bir kadın derneğidir. Devrimci Kadınlar Derneği, özellikle emekçileri ilgilendiren kampanyalar sürdürmüş, ülke çapında faşizme karşı gösteriler düzenlemiştir. Dernek, özellikle gecekondü bölgesindeki kadınlar için okuma-yazma, dikiş-nakış...vb. kursları açarak onlar arasında yandaş toplamaya çalışmıştır (Çaha, 1996: 132).

DKD'nin ne denli örgütlendiği ne gibi çalışmalar yaptığı tam anlamıyla bilinmemektedir. Çünkü dernek, nasıl bir gelişme göstereceği anlaşılamadan 1971 askeri darbesiyle kapatılır (Kılıç, 1998: 351).

3.5. 1980 Sonrasında Türk Kadını ve Feminist Hareket :

1980 askeri darbesinden sonra Türkiye'de kadınlar açısından yeni bir dönem başlar. 1980 darbesinde bütün politik partilerle birlikte solcu örgütler de kapatılınca, Marksist kadınların, bağlı buldukları Marksist kimliği sorgulamasına neden olur (Çaha, 1996: 144).

Tekeli'ye göre feministlerin, Marksist söylemi eleştirmelerinin nedeni, cinslerin eşitliği söylemini kullanırken cinsler arasındaki farklılığı göz ardı etmesidir. Başka bir ifadeyle Marksistler, cinslerarası eşitliği, cinslerin benzerliği olarak tanımlamaktadır. Böylece söylemde eşitlik savunulurken uygulamada kadınlar, Marksist örgütlerin erkek

yöneticileri tarafından ciddiye alınmak için erkek gibi görünmeye ve erkek gibi davranmaya teşvik edilmektedir. Ayrıca Marksistler, kadınlar harekete geçirmek için kendilerine bağlı örgütler oluşturduklarında kadınların buldukları ikincil konumu göz ardı etmekte “eş-bacı” imajını korumaya çalışmaktadırlar (Kadıoğlu, 1998: 98).

Bu dönemde sol hareket içindeki kadınların, Marksist bir kimlikten uzaklaşmalarında Batı’daki feminist yazarlarla tanışıp onların çok sayıda eserlerini tercüme etmeleri önemli rol oynamaktadır. Bu eserlerin ışığı altında kadınlar, Marksist kimlikten uzaklaşıp ve feminist bir kimliğe kavuşurlar (Çaha, 1996: 143).

Tekeli, bu döneme kadar Türkiye’de feminist düşüncelerin mevcut olmakla birlikte gerçekte feminizm gibi bir sosyal hareketin ortaya çıkışına elverişli bir ortamın oluşmadığından söz eder. Tekeliye göre 1980’lerden önce Türkiye’de feminizmin gelişmesini engelleyen çok sayıda yapısal engel bulunmaktadır. Ona göre Türkiye’de kapitalizm tam gelişmediği için ailenin ekonomik bir birim olarak varlığını sürdürmesi ilk yapısal engeli meydana getirmektedir. Ailenin devamı ise ikincil yapısal engeli oluşturmaktadır (Çaha, 1996: 143).

Tekeli’nin Türkiye’de feminizmin gelişmesini engelleyen faktörleri ekonomik ve kültürel sisteme dayandığı görülmektedir. Tekeli’nin bu tespitinin yerinde olduğu söylenebilir. Şöyle ki patriyarkal ideolojinin hakim olduğu bir ortamda kadınlar, düşünce ve hareketlerini, babalarının, kayınpederlerinin, eşlerinin ve hatta oğullarının sözlerine göre şekillendirmektedirler. Böyle bir ortamda kadının kendi haklarını dile getirmesi elbette ki düşünülemez.

Ancak 1980’li yıllara gelindiğinde feminist oluşum bir dönüm noktası yaşar. Çünkü bu dönemde feminist düşünceleri olanaklı kılan yeterince sosyolojik gelişme kaydedilir. Bunların başında 1980’li yıllarda olgun şeklini bulan şehirleşmenin geldiğini söylemek mümkündür. Şehirleşme, ardından mesleki açıdan farklılaşma ve heterojen bir nüfus türünün oluşumuna elverişli bir ortam hazırlamıştır. Türkiye’de farklı eğilimlere sahip insanların bir araya geldiği şehir ortamı, bireyleri belli bir yönde haklar talep etmeye yöneltir. Aynı zamanda iletişim ve eğitim olanaklarının artması, bireyleri yasal statüleri konusunda bilinçlendirir. Yine meslek kavramı 1980’ler Türkiye’sinde ortaya çıkmıştır. Meslek edinme, 1950’lerdeki kadınların gördükleri gibi yalnızca yaşama aracı

değil aynı zamanda yaşamın amacı ve bir kimlik edinme meselesi haline gelir (Çaha, 1996: 144).

Yalnızca 1980'lerdeki kadınlar için değil günümüzdeki kadınlar için de meslek bir kimlik edinme meselesidir. Şöyle ki kadınlar, iş yaşamlarına katılmaları ile birlikte sosyal çevreleri genişler, dünya görüşleri gelişir, nerde nasıl konuşulacağını ve hareket edileceğini öğrenirler. Bu şekilde kadınların kendilerine olan saygıları artar ve kendilerini gerçekleştirirler.

3.5.1. Feminist Akımlar ve Söylemleri:

1985 yılından itibaren feminist gruplar, söylemleri ile birlikte birbirlerinden ayrılmaya başlamaktadır.

3.5.1.1. Liberal Feminizm ve Eşitlik Politikası:

Feminizmin liberal söylemi, 1984 yılından itibaren Kadınca dergisi tarafından üstlenilir. Kadınca'nın savunduğu söylemlerin liberal olarak tanımlanmasının nedeni, Kadınca'nın kendini bu çizgide takdim etmesi ve işlediği konuları, 'özgür ve bireyci bir kadın kimliği' etrafında şekillendirmesidir (Çaha, 1996: 149).

Kadınca'nın, kadının yaşamını istediği gibi yönlendirebileceğini belirtmesi, Çaha'ya göre Kadınca'nın tamamen olmasa da liberal bir çizgide değerlendirilmesine neden olmaktadır (Çaha,1996: 149). Bu düşüncesiyle Çaha Kadınca'yı tam anlamıyla liberal bir akım olarak görmediğini ifade etmektedir. Bunun nedeni, Kadınca'nın kadına yalnızca özgür ve bireyci bir nitelik kazandırmayı hedeflemesidir. Oysa liberalizmde esas olan devlet olanaklarından bağımsız hatta devlete karşı bireyci bir felsefenin savunucusunu yapmaktır.

Liberal feministlerin temel iki söylemi, 'erkek eşitlik' ve 'kadın özgürlüğü' kavramları etrafında şekillenmektedir. Ayrıca liberal feministler, kadınların çalışma yaşamında, aile yaşamında ve sosyal yaşamda eşit bir konuma gelmelerini talep etmektedir (Çaha, 1996:149).

Bu nedenle liberal feministler için kamusal alanda çalışmak, kadının özgürlüğünün teminatını oluşturmaktadır (Çaha, 1996: 149).

Bu konuda liberal feministler, Avrupalı feministlerle aynı görüşü paylaşmaktadırlar. Şöyle ki Avrupalı liberal feministlerde toplumsal hayatta cinsler arası eşitliği sağlamak için kadınların kamusal alana girmelerini şart koşmaktadır.

Bu konuda Türk liberal feminist Asena da kadının sosyal hayatında özgürce hareket edebilmesi için öncelikle ekonomik bağımsızlığını elde etmesi gerektiğini belirtmektedir. Çünkü Asena'ya göre ekonomik özgürlük kadına kendi ayakları üzerinde durabilme hakkı tanımakta ve bu da kadının kendisine olan güvenini artırmaktadır. Böylece kadın, sırf yaşamını devam ettirebilmek için kocasıyla yaşamak zorunda kalmamaktadır. Bu durumda, kadın eşinden sadece kendisine saygı duymasını ve kendisini sevmesini beklemektedir. Saygının olduğu yerde de cinsler arası eşitlik sağlanmış olur (Asena, 1998: 145).

Kısacası Asena, toplumsal hayatta kadın – erkek eşitliğinin sağlana bilmesi için kadının çalışmasının şart olduğunu ifade etmektedir. Yine Türkiye’de yapılan bir araştırma - kadınlar arasında önemli sayılabilecek bir kesim (% 45) kadının bağımsızlığını kazanabilmesi için çalışmasının şart olduğunu kabul etmektedir (Çitçi, 1998: 578).

Bu tespitlere rağmen Türk kadının kamusal alanda çalışmaya başlaması, onu toplum önünde erkekle aynı konuma yerleştirmeye yetmemektedir. Kadın, ekonomik özgürlüğünü elde edince sınırlı bir ölçüde kalmak şartıyla kendi istediği gibi hareket edebilmektedir. Fakat Türk toplumunda genel kabul gören ‘evin reisi atadır’ ‘kadının iyisi kocasına itaat edendir’ zihniyetinin hakim olduğu ataerkil düzen, kadına nerde, nasıl davranacağını tembihlemektedir. ‘Gelinliğine girdiğin evden ancak kefeninle çıkarsın’ sözü katı bir kural olma özelliğini yitirse de Türk toplumunda halâ egemendir. Kısacası, liberal feministlerin kadının kurtuluşu için öncelikle Türk kadınının özgürlüğünü elde etmesi gerektiğini belirtmesi, kadının toplumsal hayatında cinsler arası eşitliği sağlamak için önemli bir faktördür fakat tek başına yeterli değildir. Çünkü Türk toplumunda kadının çalışma hayatına girmesi, patriarkal aile dokusunu bozmadan gerçekleşmektedir. Şöyle ki kadınlar, çalışma hayatına da girseler temel görevleri çocuk bakımı ve ev işleri olmaktadır. Aile hayatında cinsler arası eşit iş bölümü söz konusu

olmadığı gibi eve ilişkin konularda da kadın yeterince söz hakkına sahip değildir. Yapılan araştırmalar da bu söylediklerimizi doğrulamaktadır.

Nitekim %72'sinin üniversite mezunu çalışma yaşındaki kadınların oluşturduğu bir araştırmada kadınların %88'i temel görevlerinin annelik ve ev işleri olduğu konusunda birleşmektedirler. Yine %94'ü erkeğin temel görevinin ailenin geçimini sağlamak olduğunu belirtmektedir. Bu araştırmalar, kadınların eve ilişkin konuların büyük bir bölümünde söz sahibi olmadığını kanıtlamaktadır (Çitçi, 1998: 576).

Bu noktada liberal feministler, aile içi eşitlik konusunda kadınların yerine getirdikleri roller, alınan kararlar ve serbest olma noktasında erkekle aynı yetkilere sahip olmasını istemektedirler (Çaha, 1996: 150).

Liberal feministlere göre kadınla erkek insanlığın birer parçası olarak kabul edilir. Bu nedenle onlara göre aile içi kurallar, çiftleri karşılıklı sevgi ve saygı üzerine eşit birer eş, birer arkadaş yapacak şekilde düzenlenmelidir. Aksi takdirde cinsleri cinsiyetlerine göre tanımlamak ve bu çerçevede roller dağıtmak sonuçta baskı getirecektir. Kadınca dergisi, erkeklerin ve kadınların birbirlerine karşılıklı saygı duymalarını istemektedir. Dergi ayrıca kadının kocasına mutlak itaatini, onu baskı altına alacağı düşüncesiyle reddetmektedir (Çaha, 1996: 151).

Türk liberal feminist Asena da 'Kadının Adı Yok' adlı eserinde, annelerin erkek çocuklarını yetiştirirken onlara aile içi iş bölümünü öğretmediklerini söylemektedir. Bu nedenle erkekler evlendikleri vakit ev işlerini kendi görevleri olarak görmedikleri için eşlerine yardım etmek istemediklerini belirtmektedir (Asena, 1998: 157).

Bu yönüyle Asena, sosyalleşme sürecinde ataerkil aile yapısındaki cinsiyet ayrımcılığını net bir şekilde açığa kavuşturmuştur. Nitekim Türk toplumunda, erkek çocuk yetiştirilirken ona evin misafiriymiş gibi sürekli hizmet edilir, onun yemeği ayağına getirilir, tüm kişisel ihtiyaçları karşılanır. Ev işleri ise ona ne öğretilir ne de öğrenmesine izin verilir. Ev işleri yapan bir erkek, gördüklerinde de : 'Oğlum sen karı mısın?' diyerek ona cinsiyetini hatırlatırlar. Böylece kadın, ev işlerini bir ömür boyu tek başına yapmak zorunda kalır.

Liberal feministlerin bir eşitlik politikası olarak savundukları, 'sosyal yaşamda eşitlik ilkesi' kadının öz kimliğini oluşturması esasını içermektedir. Liberal feministler, hayatlarını, toplumun isteklerine göre şekillendirmeyen, kendi yaşamlarına değer veren,

kendi istek ve arzularını da göz önünde bulundurarak hareket eden bir kadın tipi tasavvur etmektedir. Bunun için liberal feministler, kadını sınırlayan tüm toplumsal sınırlamaları, normları kırmanın gereğine ve kadını ilgilendiren konuların, kadının kendi tercih ve beklentisiyle kendi tasarrufuna bırakılmasını önermektedir (Çaha, 1996: 152).

Liberal feministlerin eşitlik ilkesi, Kadınca'da tüm netliği ile açıklanmaktadır. "Hiç kimse için değil, kendiniz için yaşayın, herkes ne düşünürse düşünsün size ne? Bir gün çok geç olmadan öğrenin artık kendinizi sevmeyi... Bu elinizde kendinizi çözün, aşın daha yükseklere erişin, kişiliğinizi bulun ve kabul ettirin." (Çaha, 1996: 152)

Kısacası, liberal feministler kadınlara, kendi hayatlarının farkına varmalarını ve yaşamlarını bir başkası için feda etmemelerini söylemektedir. Çünkü Türk toplumunda özellikle anneler, çocuklarını büyütürken çoğu zaman kendi hayatlarının önemini unutuverirler. Yaşamlarının tek amacı onlar oluverir. Yemeğin büyük kısmını, çocuklarına verir, kıyafetin en güzelini onlara alırlar. Kendi yüzlerinde her geçen gün artan kırışıklıkları, saçlarındaki beyazlıkları hiç fark etmezler. Koca bir ömrü, kendi umutlarını, hayallerini, hayattan beklentilerini unutarak geçirirler. Tek hayalleri, çocuklarını büyütme, onlara ileriki yaşlarda bir meslek ve yuva kazandırmaktır. Liberal feministler, tam da bu noktada Türk kadınlarını uyarmak istemektedirler. Kadınlara: "Kendine özgü bir dünya yarat... Kendi hayallerinin de peşinde koş. Yaşamın tek amacı bir başkası olmasın." demektedir. Bu konuda onlara katılmamak mümkün değil...

Liberal feministlerin, eşitlikle aynı önemde savundukları diğer bir konuya özgürlüktür. Bu grupta işlenen özgürlük kavramı, serbestiyete daha da önemlisi cinsel özgürlüğe referans olarak kullanılmaktadır. Liberal feministler, cinsel özgürlüğü iki alanda değerlendirmektedirler. Evlilik dışında ve evlilik içinde... Bir kadının evlilik dışında istediği bireyle beraber olabileceğini vurgulayan liberal feministler, bu konudaki referansın yegane kaynağı olarak kadının istek ve arzularına işaret etmektedirler. Bunun için cinsel beraberliği içeren bir flört ilişkisi çok şiddetli ve hararetli biçimde savunulmaktadır. Flört sadece cinsel ihtiyaçları tatmin etmek için değil mutlu bireylerin ve mutlu bir toplumun ortaya çıkması için de gerekli görünmektedir. Toplumsal sapkınlığın temelinde flört deneyiminden uzak, duygularını tatmin etmeyen, cinselliklerini doyurmayan, aç, istekli doyumsuz insanların varlığının yattığı ileri

sürülmektedir. Bununla birlikte Türk kültüründe önemsenen bekârete çok sert biçimde saldırmaktadırlar. Bu feministlere göre kadınların yaşadığı tüm sınırlamaların biricik sebebi ‘bekâret tabusu’dur. Kadınların etrafını saran duvarların temelinde bunun yattığını ileri sürmektedirler (Çaha, 1996: 153).

Cinsel özgürlüğün evlilik içinde yaşanıp yaşanmayacağı konusunda ise liberal feministler bir ikilem yaşamaktadırlar. Bir kısmı, kadınların cinsel yaşamlarını evlilikle sınırlı görürken bir kısmı da cinsel yaşamı, evlilik dışına da taşıyarak evliliğin kadının cinsel yaşamını sınılamaması gerektiğini savunmaktadır (Çaha, 1996: 154).

Liberal Türk feministi Stella Dvadia, Kadınca’da yazdığı bir yazısında evli bir kadının aynı anda farklı cinsel deneyimlere sahip olmasını doğal bir hak olarak değerlendirmektedir. Bu feminist kadın için evliyken başka biriyle yaşamakla evliliğini bozmak arasında bir tercihle karşı karşıya kalındığında önemli olan bu haliyle evlilik ilişkisini kocasına kabul ettirmek ve evlilik içinde çok eşli bir ilişkiyi sürdürerek evliliğin şeklini değiştirmeye çalışmaktadır (Çaha, 1996: 155).

Liberal feminist Asena da yazılarında evliyken başka birine de âşık olunabileceğinden bahsetmektedir. Çünkü ona göre aşk sınırlandırılabilir, yönlendirilebilecek şeylerden değildir (Asena, 1998: 112).

Asena’ya göre dünyada milyonlarca insan bulunmaktadır ve siz onlardan birini seçtiğinizde diğerlerinden mahrum bırakılmaktasınız. Halbuki insan, evlendiği eşini zaman içerisinde beğenmemeye başlayabilir. Bu durumda kendi kişiliğini korumak adına onu terk edebilmeyi düşünebilmelidir. Çünkü yaşam, hızlı bir şekilde ilerlemektedir. Bu nedenle hızla akıp giden hayatı dolu dolu yaşayabilmek için insan sevebildiği, âşık olabildiği herkesle birlikte olabilmelidir. Bu yüz kızartıcı bir davranış değildir. erkeklerin başka kadınlarla birlikte olmaya hakkı var da kadınların neden olmasın. Başka birini sevmek suçsa eğer, neden bu suçun faturası sadece kadına biçilsin ya da neden hakarete uğrayan taraf sadece kadınlar olsun (Asena, 1998: 107).

Nitekim Asena, ‘Kadının Adı Yok’ adlı eserinde kadın kahramanı, evliyken başka birine âşık olmakta, eşinden ayrılıp kendisine ayrı bir ev tutmakta ve bu evde âşık olduğu erkeklerle evlilik dışı ilişkiler yaşamaktadır.

Türk liberal feministlerin, kadının cinsel yaşama özgürlüğünden bahsettikleri görülür. Nitekim Liberal feministler, erkeklerin yaptıkları her tutum ve davranışı,

kadınların da yapmasını uygun görmektedir. Bu durum biçimsel anlamda kadın - erkek eşitliğini sağlamış olsa da kadın hareketinin asıl amacının bu olmadığı unutulmamalıdır. Kadın hareketi, kadınların erkekler gibi davranması için değil, kadını baskı altına alan ataerkil aile düzenini değiştirmek için çabalar. Halbuki feministlerin değiştirmeyi veya yok etmeyi düşündükleri ataerkin sistemde bile erkeklerin gayri meşru dairede cinsel yaşama özgürlükleri söz konusu değildir. Bu noktada bir kısım liberal feministlerin kadın haklarını savunmak yerine kendi cinsel isteklerini ön plana çıkarmayı tercih ettikleri görülmektedir.

Kısacası liberal feminizm cinslerarası eşitlik görüşünden hareket ettiği görülmektedir. Bunun için de liberal feminist kadınlar, erkeklerin ataerkil düzen içerisinde elde ettiği hakların bütününe sahip olmak istemektedirler. Bu haklar, kamusal alanda eşit bir şekilde çalışmak, erkeklerle aynı oranda ev işleriyle ve çocuk bakımıyla uğraşmaktır.

3.5.1.2. Radikal Feminizm ve Farklılık Politikası :

'Farklılık' ve 'reddetme' politikaları, radikal feministlerin 1987-1990 yılları arasında çıkardıkları 'Feminist' isimli dergide gündeme gelir (Çaha, 1996: 157).

Radikal feministler, kadını erkek değerleriyle eşit kılmaya çalışan liberal feministlerin tersine kadınları, erkek merkezli değerlerden ayırma politikası gütmektedir. Bu feministlere göre erkeklik değerleri, çalışma, rekabet, savaş, baskı ve üstünlük gibi öğeler içerirken; kadınlık değerleri, barış, sevgi, uzlaşma, hoşgörü, yumuşaklık, nezaket gibi değerler üzerinde odaklaşmaktadır. Radikal feministler için kadının kurtuluşu, kadının erkek merkezli değerleri terk edip, kadınsı değerleri benimsemeleri, yani kadınlaşmaları ve tam tamına 'kadın gibi' hareket etmesiyle mümkün olacaktır (Çaha, 1996: 161).

Kadının kurtuluşu konusunda liberal feministlerin öne sürdükleri erkeklere tanınan tüm hakların kadına da tanınması tezine karşı çıktıkları görülmektedir. Radikal feministlere göre erkekler, nasıl erkekliğe özgü değerleri özümseyorsa kadınlar da kadınsı değerleri benimsemelidir. Bu ifadeleriyle Türk radikal feministler, Avrupalı radikal feministlerle aynı görüşü paylaşmaktadır. Avrupalı feministler için de kadınlar kendi cinslerine özgü değerleri, benimsemeli ve yüceltmelidirler. Bu şekilde iyiliğin

hakim olduğu kadınsı kùltür yaygınlaşacak ve kadının kurtuluşu sağlanmış olacaktır. Radikal feministlere göre patriarki, kadını ezilmesini, ideolojik temeller üzerine kurmuştur. Patriyarkal ideoloji phallus'u (erkeklik organı) değerlerinin merkezine alır ve üretilen tüm değerler bu merkezden kaynaklanır. Phallus kökenli patriyarkal ideoloji, sosyalleşme sürecinde erkekleri, güç, üretim ve rasyonelite gibi niteliklerle donatır. Oysa kadınları, pasif, güçsüzlük ve irrasyonelite ile özdeşleştirir. Patriyarkal normlar, erkeği kamusal alanla ve kùltürle bütünleştirirken kadınlara da ev işleri, çocuk bakımı ve erkeğin cinsel objesi olma görevini yükler (Çaha, 1996: 159).

Radikal feministlerin, patriyarkal düzene yönelik tespitlerinin, haklı olduğunu söylemek mümkündür. Şöyle ki ataerkil sistem, erkeği rasyonel değerlerle bütünleştirirken; kadına da 'erkek işlerine kadın aklınla karışma' diyerek onun düşünme yeteneğini geliştirmesine engel olmak istemektedir. Gerçekten de akıllı kadın, patriyarkal sistemin tasvip etmediği bir kadın tipidir. Ataerkil sistemde kadına düşen görev, evine, eşine ve çocuğuna bağlı olmak, kocasına sadık kalmak ve sadece onun gözüne hoş görünmek için çabalamaktır. Bu durumda kadından beklenen erkeğe bağlı bir yaşam sürdürmektir.

Radikal feministler kadının kamusal kurumlarla bütünleşmesini, kadının kurtuluş projesine indirilen bir darbe olarak değerlendirir. Onlara göre başta bürokrasi, ordu ve polis teşkilatı olmak üzere tüm kamusal kurumlar, erkeksi değerlerin temel olanlarını oluşturur. Bu nedenle, bu kurumların hiçbiri kadının kurtuluşunu sağlayamaz (Çaha, 1996: 159).

Radikal feministler, kadının kurtuluşu için kadının patriyarkal sistemle bütünleşmesine karşı çıktıkları gibi kamusal alana girmesine de tepki göstermektedirler. Bu noktada, radikal feministler kadının bağımsızlığı için kamusal alanda çalışması gerektiğini belirten liberal feministlerden ayrılmaktadır. Feminist derginin editörü Handan, bu konuda şunları söylemektedir: 'Biz kadınlar, şu dünyada kötü olan hiçbir şeye bulaşmıyoruz. Ordular, hükümetler, erkeklerden oluşur. Ayrıca şiddet, savaş baskı... gibi unsurların hepsinin kaynağını erkekler oluşturur.' O halde radikal feministler için erkeklerden ayrışıp kadınlardan oluşan bir komin kurmak yetmeyecektir. Aynı zamanda erkekleri, kadın değerlerinin sergilendiği alana çekmek gerekmektedir (Çaha, 1996: 161).

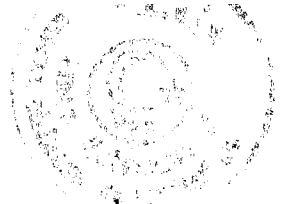

Radikal feministlerin, bu söylemlerinde haklı olduğunu söylemek mümkündür. Çünkü kadınların kurtuluşu, sadece kadınların kadınsı kültürü benimsemesiyle gerçekleşemez. Önemli olan kadınları baskı altına alan erkeklerin bu değerleri benimsemesini sağlamaktır. Bu noktada radikal feministler, fiziksellik, ses tonu, güzellik, estetik, cilve, nezaket. vb. kadınsı vurgular üzerinde bir kimlik edinme politikası geliştirirler. Radikal Türk feministler, kadınların kendilerine yükledikleri anlamların, tanımlamaların, hiç birini kabul etmeyerek onları bir kenara bırakarak, kendilerini severek, kendilerine dönmelerini istemektedir. Kadınların, kendilerine atfedilen çekici veya itici, uzun veya kısa, zayıf veya şişman gibi ayrımların tümünü reddederek kendilerini, beğenip sevmeleri gerektiğini belirtmektedirler. Çünkü onlara göre ince kadın, şişman kadın, sarışın, esmer kadın gibi tanımlamaların hepsi patriarkal ideolojinin tanımlamalarıdır ve bunlar neticede kadınlar üzerindeki hegemonyanın aracı kurumlarını oluşturmaktadır (Çaha, 1996: 162).

Gerçekten de doğuştan gelen bir takım fiziksel özellikleri nedeniyle özellikle kadınlar, erkeklerin kendilerine yükledikleri anlamlar nedeniyle bir ayrıma tabi tutulmaktadır. Bazı kadınlar, güzel olarak değerlendirilirken diğer bazı kadınlara da çirkin olma özelliği atfedilmekte ve bu kadınlar, kendilerini beğenmemekte, sevmemekte ve böylece kendi kimliklerine yabancılaşmaktadır. Bu nedenle radikal feministler, kadınların, erkeklerin kendilerine yükledikleri anlamların hiç birini kabul etmeyerek kadınsı vurgular üzerinde kendilerine bir kimlik edinmelerini istemektedir.

Aynı zamanda radikal feministler, erkek egemen toplumunda kadınlara yüklenen bir erkeğin kızı, karısı veya annesi olma gibi kavramlara pek sıcak bakmamaktadırlar. Onlara göre bu roller, neticede kadınları erkeğe göre tanımlandırmaktan başka bir işe yaramamaktadır. Ayşe adında bir feminist, 'Korkuyorum Çocuk' başlıklı yazısında bir bebeği kadının sınırsız özgürlüğünü engellediği için bir kenara bırakması gerektiği çarpıcı bir üslupla şöyle vurgulanmaktadır:

“Bebekler, hastalık gibidir, insana ayak bağı olurlar. Bunu bütün akıllı kadınlar bilir. Ben de akıllı bir kadını, yapmayı tasarladığım işler, özgürce yaşamak istediğim bir hayat var. Aniden karar verilerek gidilmiş tatiller, aceleyle kararlaştırılmış toplantılar, uzatılmış geceler, kalkıp bize gelsenizeler, sokakta sabahlamalar, başka evlerde gecelemler, az parayla geçinebilmeler... Her şey onunla mümkünsüz. Çünkü

ben başka türlü bir kadını. Evde oturup, çocuk büyüten, yemek yapan sıradan kadınlardan değilim. Benim, dolayısıyla kullanmak istediğim özgürlüğüm, her yerde savunmak istediğim düşüncelerim var. Bütün bunlar bir bebeğin pembe gülüşlerine feda edilir mi? Bizim işlerimiz önemli, bebekleri, öbür kadınlar büyütürler. Bizim dünyamızda bebekler, pasta tarifleri, dudak boyaları, zıbınlar, kanaviçeler, dantelli iç etekleri gayri meşrudur. Bu dünyada o kadınlara da yer var, bize de ... Onlar, bebeklerden vazgeçmiyorlar, biz özgürlükten” (Çaha, 1996: 164).

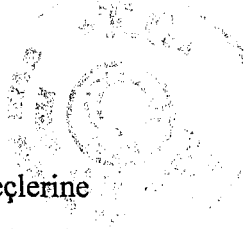
Tam da bu noktada radikal feministlerin, kendi söylemleri içerisinde çelişkiye düştükleri görülmektedir. Çünkü bir yandan kadınları, erkek merkezli değerlerden kurtarmanın tek yolunun kadınsı değerlerin yüceltilmesiyle sağlanacağını belirtmektedirler. Diğer yandan kadının en doğal parçası olan bebeği istememekte ve erkeklere ait alışkanlıkları sabahlara kadar sokaklarda sabahlamalar, sınırsız başı boş dolaşmalar... gibi -özgür- yaşamın ön koşulu olarak değerlendirmektedirler.

3.5.1.3. Sosyalist Feminizm ve Kamusal Katılım Politikası

Türkiye solunun 1969’dan bu yana yirmi yıllık geçmişi, kadın sorunu açısından incelendiğinde ‘1980 öncesi ve sonrası’ şeklinde bir değerlendirme yapılabilir. Şöyle ki 1980 öncesi dönemde Türkiye solunun gündeminde gerçek anlamıyla bir kadın sorunu yoktu. Bu konu, ciddiye alınması gereken teorik bir sorun olarak görülmediği gibi kadınların ezilmesinin özgül boyutları üzerinde de durulmaktadır. Sol kesim açısından kadın konusu, ülkenin geri kalmışlığı ve feodal ilişkilerin egemenliği yüzünden ortaya çıkmaktadır. Bu sistem ortadan kalktığında bu sorunun kendiliğinden çözüleceğine inanılmaktadır (Berktaş, 1995: 313-315).

Kadın sorununu, az gelişmiş ekonomik yapıyla bağdaştıran sol kesimin bu açıklaması, ekonomik açıdan gelişmiş ülkeler göz önüne alındığında geçerliliğini yitirmektedir. Şöyle ki Fransa, İngiltere gibi gelişmiş ülkeler, kadın haklarının savunusunu yapmaktadır. O halde kadın sorununun, tek nedenle açıklanamayacak kadar kompleks bir yapıya sahip olduğu ifade edilebilir.

1987 yılından itibaren kendilerini, sosyalist feminist bir örgüt olarak tanımlayan bir grup yayınladıkları ‘Sosyalist Feminist Kaktüs’ adlı dergiyle feminizmin seyrinde ayrı bir sayfa açarlar (Çaha, 1996: 166).

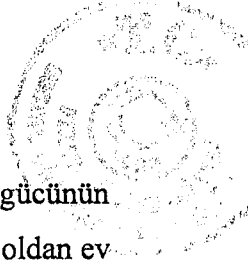
Sosyalist feministlerin temel argümanları üretim ve yeniden üretim süreçlerine endeksli olarak ortaya çıkan özel/ kamusal alan ayrımları etrafında gelişmektedir. Kadının erkeğe göre ikincil duruma düşüşünün ve ezilişinin temelini, bu iki alan ayrımında aramaktadırlar. Sosyalist feministlere göre, kadının ikincilliğinin arkasında yatan birinci faktör, ekonomik modelin tarihsel boyutu yani kapitalizmdir. Bu feministlere göre kapitalizm, erkeği tarihsel olarak kamusal alana, kadını ise özel alana yerleştirmiştir. Çocuk doğurma ve bakma, çocukların sosyalizasyonu, ev işleri, nesillerin devamı, erkeğin cinsel ihtiyaçlarını tatmin ve psikolojik gerilimlerini giderme görevleri, kapitalist sistem içinde kadına yüklenmiştir. Öte yandan çalışma alanını, iş dünyasını, evden ayırarak erkeğe tahsis etmiştir. Kapitalist sistem içinde üretim, yeniden üretime baskın olduğu için kadın da işgal ettiği ekonomik konumuyla birlikte erkeğe karşı ikincil konuma düşmüştür. Böylece ezme-ezilme ilişkisi, kadının bedeninden değil kadın ve erkeğin içinde buldukları ekonomik koşullardan kaynaklanmıştır (Çaha, 1996: 166).

Sosyalist feminizmin, bu noktada Avrupalı liberal feministlerle aynı görüşü paylaştığı görülmektedir. Çünkü Avrupalı liberal feministler de Türk liberal feministler gibi erkeklerin kamusal alana dahil edilirken, kadınların bu alandan uzaklaştırıldığını öne sürmekte ve bu sistemin neden olduğu cinslerarası eşitsizliğe karşı çıkmaktadır.

Bu konuda sosyalist feminist Gülnur Savran, kapitalist sistem içinde işçilerin günlük yorgunluğunu atarak ertesi güne hazırlanmaları, bununla beraber emekçi sınıfı oluşturan nesillerin üretimi ve sosyalleşmesinin en ucuz fiyatla evde gerçekleştiğini söylemektedir. Savran'a göre bu şekilde kapitalist sistem, vatandaşlık temelinde kadınla erkeği eşit gibi göstermesine rağmen aslında var olan erkek egemenliğini kendi yapısında özümlemektedir (Çaha, 1996: 166).

Kısacası Savran, kapitalist sistemin, kadın ve erkeğin üretim alanlarını farklılaştırarak kadının ezilmesine neden olduğunu ifade etmektedir. Savran'a göre kadının kurtuluşu, kapitalizmle değil ancak sosyalist bir üretim modeline geçilmesiyle mümkün olacaktır.

Bunun nasıl gerçekleşeceğini ise Savran şöyle belirtmektedir: "Sosyalizm 'kâr' değil ihtiyaç üzerine kurulmuştur. Onun için eşit iş bölümünü kârlılığa tercih edecek ve erkeğin, kadının ev içindeki ucuz emeğine gereksinim kalmayacaktır. Bu ekonomik

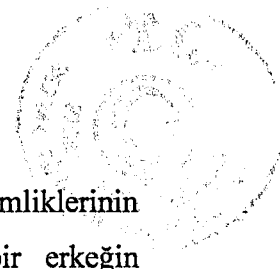
çerçeve içinde kadınlar, politik bir güç haline gelmişlerse kaynakları, iş gücünün yeniden üretiminden, yaşlıların ve çocukların bakımı için kullanılabilir, bu yoldan ev işlerinden kurtulacak ve böylece kurtuluşunun önündeki en önemli engel kalkmış olacaktır” (Çaha, 1996: 166).

Savran, sosyalist sisteme geçilmesiyle kadınların sorumluluklarının sosyal kurumlar tarafından yerine getirileceğini, böylece kadının ev işlerinden kurtulacağını varsaymaktadır. Fakat SSCB gibi sosyalist devrimin yaşandığı toplumlar gözden geçirildiğinde ekonomik sistemdeki değişikliklerin, kültürel sistemde bir değişikliğe neden olmadığı ortaya çıkmaktadır.

Tekeli’de bu söylediklerimizi doğrular nitelikte açıklamalar yapmakta ve bu durumun nedenlerini irdelemektedir. Tekeli’ye göre Sovyetler Birliği’nin ekonomik bakımdan gelişmesi için sanayi ve özellikle ağır sanayi ağırlık vermesi gerekiyordu. Bu nedenle, savaş komünizmi döneminde Sovyetler’de kadın devrimini gerçekleştirmek amacıyla yapılan bütün girişimlere -ev işi ve çocuğun toplumsallaştırılması... gibi- son verildi. Ve hatta Stalin, mutlak iktidarını kurduktan sonra aşamalı olarak, 1936 da kürtajin yasaklanması, 1944’te çıkartılan yöneltmeliklerle resmen akdedilmemiş evliliklerin tanınmaması ve boşanmanın zorlaştırılması gibi yasal gelişmelerle aileyi yeniden diriltti. Bu şekilde, çocuğu yetiştirmek, üreticiye çalışma gücü kazandırmak... vb. aile hizmetleri, kadının görevi olarak kalmaya devam etti. Dolayısıyla ne kollektif mutfaklar, kollektif çamaşırhaneler ne de kreş – yuva sistemi gibi kurumlar düzenli ve sistemli bir şekilde geliştirilmiştir (Tekeli, 1982: 352).

Sosyalist feministler açısından kadının ezilmesine neden alan ikinci faktör ise aile kurumudur. Çünkü sosyalist feministler için aile ortamı, kadına ‘ev kadınlığı, karılık ve annelik’ gibi görevler yükleyerek kadının ezilmesine neden olmaktadır. Oysa onlara göre bir ev kadınlığını, sadece kadınların yapması için zorunlu bir neden yoktur, erkek de aynı şeyi pekâla kendisi yapabilir. Bu nedenle sosyalist feministler, kadının kurtuluşu için ailenin yıkılması gerektiğini belirtmektedirler (Çaha, 1996: 167).

Bu noktada, radikal feministler ile sosyalist feministlerin birbirinden ayrıldığı görülmektedir. Kadının kurtuluşu için radikal feministler, erkeklerin özel alana çekilmesini yeterli görürken; sosyalist feministler, bu konuda daha katı bir tavır takınarak aile kurumunun ortadan kaldırılması gerektiğini belirtmektedir.

Nitekim sosyalist feminist Gülnur Savran'a göre kadınların kendi kimliklerinin çeşitli yönlerinin (emeklerinin, bedenlerinin, doğurganlıklarının) tek bir erkeğin denetiminden çıkıp, kendi denetimlerine bırakılması ancak ailenin parçalanması ile mümkün olacaktır (Çaha , 1996 : 167).

Sosyalist feministlerin vurguladıkları konulardan biri de kadının kamusal alana açılma politikasıdır. Bu noktada sosyalist feministler, kamusal kurumları reddeden radikal feministlerin tersine kadının kurtuluşunun kamusal alana açılması ile mümkün olacağını belirtmektedir (Çaha , 1996: 168).

Sosyalist feministler, kadınların kamusal alana açılmasının başta kapitalist sistem olmak üzere tüm iktidar odakları için tehlike oluşturacağını düşünmektedir. Onlara göre siyasal iktidar, kadını, kamusal alandan soyutlayan değerler geliştirmiştir. Bu değerlerden bir tanesi iffet kavramıdır. Devlet; kadınları, 'iffetli' ve 'iffetsiz' olarak ayırmakta ve iffetli olmayı ev kadınlığına bağlamaktadır. Bu şekilde kadınları, kamusal alanda soyutlayarak özel alanda tutmaya devam etmektedir (Çaha, 1996: 168).

Sosyalist feministlerin bu fikirlerine katılmak mümkün değildir. Çünkü Türkiye Cumhuriyeti, kurulduğu günden bugüne kadınların kamusal alandan da yer edinebilmesi için önemli çabalar göstermiştir. Günümüz Türkiye'sinde kadınlar, tıpkı erkekler gibi kamusal alanın tüm kurumlarında saygın bir konuma sahiptirler. Kısacası devlet; kadınları, kamusal alandan uzaklaştırmaya çalışmamakta aksine teşvik etmektedir.

Sonuç olarak söylemek gerekirse sosyalist feministler, aile ortamının kadını ezdiğini ve kendi kimliklerine sahip olmayı engellediğini söylemektedir. Bu nedenle onlara göre kadının kurtuluşu, ancak ailenin parçalanması ve kadının kamusal hayata girmesi ile mümkün olacaktır.

Hatta sosyalist feministler daha da ileri giderek kadınların kurtuluşunun demokratik bir takım haklarla dahi mümkün olmayacağını belirtmektedir. Sosyalist feministlerin bu konuda söyledikleri şudur: "En feminist parlamenter burjuva demokrasisinin bile kadın sorunlarına nihai çözüm getirmesi olanaksızdır. Çünkü ezilmemizin kaynakları, bu sisteminin ayrılmaz parçaları durumundadır. Bu nedenle sosyal feministler, kadının kurtuluşu için toplumsal hayatın her alanında köklü bir devrimi gerekli görmektedir. Bu ise ekonomik hayattan, kültürel normlara, sosyal

ilişkilerin gramerinden bilimsel çalışmalara kadar geniş bir düzlemde bir değişim halesini gerektirmektedir” (Çaha , 1996 : 171).

3.5.2. Feminist Hareketler

1980’li yıllarda Türkiye’de 2. feminist hareket toplumsal bir proje olarak tartışılır. Bu dönemde, feministler özellikle Ankara ve İstanbul gibi büyük kentlerde görüşlerini kamuoyuna açıklama girişiminde bulunurlar (Timisi, Gevrek, 2002: 15).

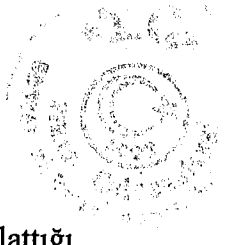
İlk etapta çoğunluğunu, yüksek lisans ve doktora öğrencilerinin oluşturduğu kadınlar, İstanbul ve Ankara’da ev toplantıları düzenleyerek feminizm üzerinde düşünmeye ve tartışmaya başlarlar. Bu tartışmalarda, kadın olmanın ve kadınlığın anlamları netlik kazanır. Özel mekanlarda yapılan toplantılar ilk kez 1985 yılında Metropol sinemasında yapılan toplantıyla kamusal mekana taşınır. Bu toplantı sayesinde Ankara’da kadınlar, ilk defa birbirlerinden haberdar olurlar. (Timisi, Gevrek, 2002: 16)

Bu dönemde feminist kadınların ilk defa kendi seslerini duyurmak için feminist hareketler düzenlediği görülür.

1980’lerin en önemli kadın hareketi, “Dayağa Hayır Kampanyası” dır.1987’de Çankırı’da kocasından ayrılan hamile bir kadının boşanma davasını reddeden hakim gerekçesini şu şekilde açıklar: “Kadının karnından sıpayı, sırtından sopayı eksik etmemeli.” Hakimin bu sözleri, “Kızını dövmezen dizini döver.” atasözüyle de benzerlik göstermektedir. Bu iki atasözünü ortak kılan özellik kadınların dövülme eylemini suç olarak nitelendirilmemesi aksine desteklenmesidir. Kadınlara yönelik bu hoş görülme anlayış (!), kendisini her yerde göstermektedir (Işık,2002:45).

Diyanet İşleri Başkanı’nın, gazetelerde yayımlanan, kadının dövülebileceğine ilişkin açıklaması ile verdiği fetvalar da bu konuya örnek teşkil eder (Kalan, 1998: 109).

Kadının dövülerek, şiddete maruz bırakılarak terbiye edileceğini ve bu şekilde mutlu bir yuvanın oluşacağını savunan bu ataerkil zihniyet yapısı, erkek egemenliği uğruna eşini, kızını, gelinini horlamakta ve onu hakir görmektedir.

Bu dönemde, hakimın bu kararına karşı Çankırı’da 8 avukatın başlattığı protestoya, İstanbul ve Ankara’dan pek çok kadın katılır ve protesto, sokak gösterilerine dönüşür (Işık, 2002: 46).

Feministler, bu gösterilerin ilkinin Mayıs 1987 tarihinde Altındağ Belediyesi önünde pankart açıp, ‘Anneler Günü’ nü protesto etmek suretiyle yaptılar. Yoldan geçenlere, “Anneleri Dövmeyin” yazılı rozetleri takılır. Bu şekilde, anne olarak kutlana kadınların, aslında bir başka erkeğin şiddetine maruz kaldığı anlatılır (Çaha, 1996: 176).

Dayağa karşı ikinci bir yürüyüş de İstanbul’da 1987’de gerçekleşir. Bu yürüyüş, aile içi şiddete karşı bir kampanyanın başlangıcı olur. Kampanya çerçevesinde “Bağır! Herkes Duysun!” isimli bir kitap yayımlanır (Kılıç, 1998: 355).

İstanbul ve Ankaralı feministler, birbirlerinin neler yaptıklarını öğrenmek için kongre düzenlemeye karar verirler. Bu kongre, 1980 Türkiye’inde feminist hareketin düzenlediği en önemli toplantılardan biridir (Timisi, Gevrek, 2002:29).

İstanbul’dan da çok değişik kesimlerden kadınların katıldığı “1. Feminist Kadın Kurultayı” 19-21 Mayıs (1987) tarihleri arasında toplanır. Bu toplantıda sol kesimden ayrılıp feminizmi ortaya atan kadınlarla, solcu kadınlar ilk kez karşı karşıya gelir. Kurultay’da feminist kadınlar, “kadınlar vardır” şeklinde slogan atarlar (Çaha, 1996: 78).

Feminist kadınlar, kongre sonunda : “Bugün kadın hareketinden söz eden her kadın bu iki slogan arasında tercih yapmak zorunda; eğer var olmak istiyorsak, erkeklerin elini bırakıp, kendimiz için kendi başımıza, örgütlenmemiz gerek” diyerek kongreyi terk ederler. Feminist kadınlar, “kadınlar vardır” sloganıyla kadınlığın kurtuluşunun yine kadınların eseri olacağını vurgulamakta solcu kadınlar ise kadınların kurtuluşunu erkeklerle el ele verip kapitalist sistemi yıkınca gerçekleşeceğini söylemektedirler (Çaha, 1996: 178).

Tam da bu noktada Türkiye’de feminizmin kendi söylemini, net bir şekilde açığa kavuşturduğu söylenir. Şöyle ki feminizm, kadınlığın kurtuluşunu hiçbir siyasal sistemde aramadığı gibi kadınları da yine kadınların kurtaracağından bahseder.

Ayrıca 1. Feminist Kadın Kurultayı’nda ‘Kadınların Kurtuluşu Bildirgesi’ yayınlanır. Sonuç bildirgesi, kadın meselesini üç temel sorun alanına dikkat çekmekle

kalmayıp, Türkiye'deki liberal, sosyalist ve radikal feministleri birleştirici bir özellik taşımaktadır (Kardam , Ecevit , 2002 : 90).

Yine bu dönemde, 'MOR İĞNE' adıyla cinsel tacize karşı kampanya düzenlenir (Kılıç, 1998: 355). 1989 yılında gerçekleşen bu kampanyada kadınlara özel hazırlanmış, ucuna mor kurdelalar takılmış olan iğneler dağıtılır. Bu iğneler, kadınların kamusal alana girmek ve buradaki varlıklarını sürdürmek için gerekli olan mücadele araçlarını simgelemektedir (Çaha, 1996. 180).

'Cinsel Tacize Hayır !' çağrı metninde de kadınlar bütün toplumsal alanlarda, evde, sokakta, iş yerinde sürekli cinsel tacize uğradıklarını ve bu duruma artık kadınların susmaması gerektiğini belirtmektedirler (Çaha, 1996: 180).

Bu dönemde gerçekleştirilen diğer kadın hareketi de 1998 yılının Mart ayında Kadın Dayanışma Gurubunun düzenlediği '8 Mart Şenliği'dir. Şenliğe gelen tüm kadınlar, korkmadan kendi düşüncelerini dile getirir. Şenlikteki herkes, kadın sorununun varlığına dikkat çekerek çözüm önerileri sunar şenlik: [Suskunduk ve bekledik/Yaşandı seyrettik/Sonunda yeter dedik. /Bir daha susmayacağız. / diyerek sona erer" (Timisi, Gevrek, 2002: 30)].

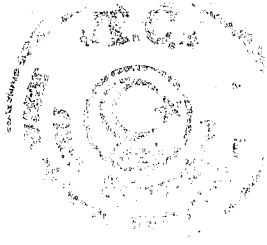
3.5.3. Feminist Kurumlar

3.5.3.1. Mor Çatı Kadın Sığınağı Vakfı

Feminist kurumlardan ilki olan 'Mor Çatı Kadın Vakfı' İstanbul'da 1990' da 'Dayağa Hayır' kampanyasını gerçekleştiren kadınlar tarafından kurulur. Sığınak, Türkiye'deki kadın hareketinin ilk kadın danışma merkezini oluşturur (Işık, 2002: 49).

1990'da kurulan bu vakfın amacı aile içi ya da aile dışında şiddete maruz kalan kadınların sığınabilecekleri evler açmak, işletmek, onlara bir meslek kazandırmada yardımcı olmaktır. Sığınak, hukuk ve psikolojik danışmanlık hizmetleri de vermektedir (Kılıç, 1998: 357).

Aile içinde fiziki ve manevi şiddete maruz kalan kadınların, "böylesi hayata dur!" diyebilmek için ilk önce kendilerine olan güvenlerini artıracak psikolojik danışma hizmetlerine ve yaşamlarını sürdürebilmeleri için de bir mesleğe ihtiyaç duyacakları aşikardır. Bu noktada, Mor Çatı gibi kadın örgütlerine gereksinim duyulmaktadır.

3.5.3.2. Kadın Dayanışma Vakfı

1993'te kurulan vakıf, 59 bayan üyeye sahiptir. Temel amacı şiddete maruz kalan kadınlara, danışma, sığınma ve rehabilitasyon hizmetleri vermektir. Bunun yanı sıra kadına karşı her tür ayrımcılığın ortadan kaldırılması, kadın hakları, kadına yönelik şiddet, medeni kanunda yasal düzenlemelerin oluşturulması konusunda aktif olarak çalışmaktadır (Aksu, vd, 1998: 499).

3.5.3.3. Kadın Eserleri Kütüphanesi ve Bilgi Merkezi

1990'da kurulan kütüphane, kadınların geçmişini iyi tanımak, bu bilgileri bugünün araştırmacılarına derli toplu bir şekilde sunmak ve bugünün yazılı belgelerini gelecek kuşaklar için saklamak amacını gütmektedir (Kılıç, 1998: 357).

3.5.3.4. KA-MER

1990'larda kurulur. Diyarbakır'da kadınlar için çalışan ilk ve tek kuruluştur. KA-MER ilke olarak cins, ırk, dil, din ayrımı yapmadan her çeşit ayrımcılığa, aile içi şiddete karşıdır. Bağımsız kadın çalışmasına inanır, kadınların haklarını her durumda savunur, kadınlar arası paylaşımı ilke edinir (Akkoç, 2002: 209).

KA-MER'in Diyarbakır'da kuruluş nedeni, bu bölgenin sosyal konumudur. Bilindiği gibi Diyarbakır, şiddetin uzun yıllar yaşandığı bir ilimizdir. Bu duruma bir de işsizlik eklenince aile içi şiddete maruz kalan kadınlar için kurduğu 'Acil Yardım Hattı'nda kadınları dinlemekte ve onların sorunlarına destek olmaya çalışmaktadır. Bu kadınlara, psikoloji, hukuk ve iş danışmanlığı yapmakta ve böylece kadınların problemleri giderilmeye çalışmaktadır (Akkoç, 2002: 211).

3.5.3.5. Adana Kadın Kuruluşları Birliği

1994 yılında kurulur. Temel hedefi, kadınların Atatürk ilke ve devrimleriyle kadınlara sunulan hakların korumasını ve geliştirilmesini sağlamak, bu bağlamda kadının özgürleştirilmesi için kadın erkek eşitliğinin yaşamın tüm alanında

gerçekleşmesini sağlamaktır. Birlik, kenar mahallelerde oturan kadınlara okuma- yazma kursu açmıştır (Erbatur, vd, 1998: 510).

3.5.3.6. Uçan Süpürge

Önce Hollanda'dan bir kadın grubunun küçük katkısı sonra da Kanada elçiliğine sunulan kuruluş projesinin kabulü ile Uçan Süpürge bir kadın kuruluşu olarak kadın kuruluşları arasında yerini alır (Kardam, vd, 2002: 94).

Uçan Süpürge, 1996 yılında kurulur. Bu dönemde kadın hareketi, farklı feminist söylem ve uygulamalar, çok şeyi yapma çabaları, iletişimsizlik, maddi imkansızlıklar gibi nedenlerle eski ihtişamını kaybetmiştir. Bu nedenle Uçan Süpürge, kadın hareketine yeni bir ivme kazandırma amacıyla kurulmuştur (Kardam, vd, 2002: 93).

Uçan Süpürge tanıtımı için hazırladığı broşürde en önemli amaçlarının kadın sorununa ve kadın hareketine duyarlı kadınları, buluşturup, bunların kadın sorununa yönelik çözümlerini desteklemek olduğunu belirtir (Kardam, vd, 2002: 94).

Uçan Süpürge, önemli faaliyetler üstlenmiştir. Bu faaliyetlerden bazıları, yurt dışı kadın kuruluşları hakkında bilgi vermek, kadın örgütlerinin, kendilerini tanıma, sorunlarını saptama ve çözüm yolları bulma sürecine katkıda bulunmak yer alır (Kardam, vd, 1998:96).

Uçan Süpürge düzenlediği film festivallerinde hem kadınları, beyaz perdenin aracılığıyla sinemadaki kadınlarla buluşturmuş hem sinema sanatına yeni silüetler kazandırmış hem de kadınların öykülerini görünür hale getirmiştir (Kardam, vd, 1998: 98).

3.5.3.7. KA-DER

1997 yılı Mart ayında kurulan KA-DER, dönemin en yaygın örgütlenmesine ve çeşitliliğine sahip en önemli kadın örgütlerinden biridir (Aksu, 2002: 109).

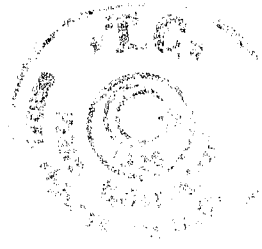
Dernek, meclisin en az %10'unun kadınlardan oluşmasını hedeflemektedir. Amacı, siyasette kadın-erkek eşitliğini sağlayarak kadınları seslerini meclise taşımak ve bu yolla ülkenin ve kadınların kaderini değiştirmektir (Aksu, 2002: 115).

Bilindiği gibi Türkiye 1990'larda tüm kurumlarında uzun bir süredir devam etmekte olan sosyal ve ekonomik bir kriz yaşamaktadır. Orta sınıf, bu dönemde kendisini hem sistem bazında hem de ekonomik olarak tehlikede hissetmektedir. KA-DER, bir bakıma bu tepkinin adıdır. KA-DER, meclisteki kadın sayısını artırmakla ülkenin ve kadınların sorunlarının çözülebileceğine inanmaktadır. Bu nedenle, KA-DER siyasette yükselmek isteyen kadınları, eğitmeyi ve onları desteklemeyi kendine amaç edinmiştir (Aksu, 2002: 116).

Kadınların ezilmesini engellemenin en temel yolu, onların sesini meclise duyurmak ve bu şekilde onlar için kanuni güvencelerin çıkarılmasını sağlamaktır. Bu durumda, kadınların sorunlarını yine en iyi kadınların ifade edebileceği ortadadır. Bu nedenle KA-DER'in de ifade ettiği gibi meclisteki kadın sayısının artırılması gerekmektedir.

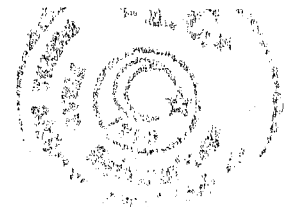

4. SONUÇ

Bu araştırma, öncelikle feminist fikirlerin ortaya çıktığı farklı iki toplumsal yapıyı belirtmekte ve feminizmin Türk kadını üzerindeki etkileri noktasında odaklanmaktadır. Nitekim feminizmin, Batı'da ve Türk toplumunda ortaya çıkmasında etkili olan faktörler farklıdır. Şöyle ki Avrupa'da sanayileşme süreci başladığında, kadınların kamusal alanda ikinci plana koyulması, en ağır işlerde onların çalıştırılması, nitelik olarak erkeklerle aynı işi yapmalarına rağmen çok daha düşük ücret karşılığında çalışmaları, devletin halka yüklediği ağır vergiler, kadınları mücadele vermeye zorlar. Bu mücadele, ilk kez Fransız İhtilali sırasında kadınların kendi haklarını savunmak için örgütlenmesiyle ortaya çıkar ve bu olay feminist söylemin doğmasına zemin hazırlar. Osmanlı toplumunda ise feminist söylemler, sanayileşmeden önce savunulmaya başlar. Bizdeki feminist söylemleri doğuran neden ise Osmanlı'nın kültürel hayatında gerileyişinin önüne geçmek ve bu noktada Batı'nın seviyesine ulaşmaktır. Yani bizdeki feminist hareket, Avrupa'daki gibi kadınların kendi haklarını savunmasıyla ortaya çıkmaz aksine Osmanlı aydınlarının Avrupaî kadın tipini Batılı eserleri tercüme ederek Türk kadınına anlatmasıyla gündeme gelir.

Bu araştırma, Tanzimat'tan günümüze uzanan tarihi sürede feminist söylem açısından Türk kadınının sosyal konumunu tesbit eder, ayrıca kadınların kendi haklarını dile getirmek için oluşturdukları feminist hareketleri, kurumları ve söylemleri üç ana bölümde ele alır.

Araştırmanın birinci bölümünde çalışmanın konusu, amacı ve metoduna ilişkin genel bir bilgi verilir. Araştırmanın ikinci bölümünde Avrupa'da feminizmin ortaya çıkmasında etkili olan devrimler incelenir. Ayrıca 1968'deki öğrenci hareketinden sonra söylemleri net bir şekilde farklılık gösteren modern ve postmodern feminist akımlar gözden geçirilir. Modern feminist akımlar, genel itibariyle kadınları baskı altından kurtarmak için bir meta anlatının varlığına dikkat çekerken; postmodern feminizm, kadınları kurtuluşa erdirecek genel bir çözümün varolamayacağını ileri sürülür. Çünkü postmodern feminist akıma göre kadınlığın kurtuluşu her topluma göre farklılık göstermektedir. Bu nedenle, genel bir teori ortaya atmanın bizleri yanılgıya sürüklemekten öte gitmeyeceğini belirtirler.

Araştırmanın üçüncü bölümünde, Türk kadını Tanizmat'tan günümüze değin geçen sürede Türk kadının feminist söylem karşısındaki duruşu alt başlıklar halinde incelenir.

Tanzimat'tan II Meşrutiyet'e kadar olan dönemde yazılarıyla kültürel hayatı şekillendiren Osmanlı aydınları, kadınların ekonomik açıdan erkeğe bağımlı olmaktan kurtarılmasını istemekte ve bu nedenle kadının eğitilmesi gerektiğini öne sürmektedirler. Yine Osmanlı aydınları, bu dönemde görücü usulü ile evliliğin yanlışlıklarını dile getirmekte ve evlenmeden önce bireylerin birbirlerini tanımalarının öneminden söz etmektedir.

II. Meşrutiyet dönemine gelindiğinde ise Türk kadınının sosyal konumu hakkında farklı ideolojilerin birbirinden ayrı fikirler öne sürdükleri görülmektedir. Bunlardan Batıcılar, kadınların özgürce istedikleri tarzda giyinmelerini, erkeklere hizmet etmekten kurtarılmasını ve medeniyetin gelişmesi için eğitilmeleri gerektiğini belirtmektedirler. Muhafazakarlar ise kadınların durumlarında İslami ölçülere bağılı kalmak kaydıyla düzeltmelere gidilebileceğini ifade etmektedir. Diğer yandan Türkçülere göre de medeniyetin gelişmesi öncelikle nesilleri yetiştiren Türk kadınının eğitilmesine bağılıdır. Bu üç görüşün de birleştikleri nokta, Türk kadınına eğitilmesi konusudur.

Kurtuluş Savaşı yıllarında Türk halkı vatani için kadın-erkek hep birlikte düşman işgaline karşı ölüm kalım mücadelesi verir. Bu mücadeleyi, Türk halkı kazanır ve Türkiye'de Cumhuriyet ilan edilir. Cumhuriyet döneminde, kadınların Batıdaki hemcinslerine benzemeleri ve onlarla benzer haklara sahip olmalarının sağlanması için İsviçre Medeni Kanun'u kabul edilir. Medeni Kanun'la çok eşlilik kaldırılır ve kadınlar, kimi alanlarda erkeklerle yasa önünde eşit olur. Atatürk, Türk kadının Kurtuluş savaşında gösterdiği sonsuz özverinin nispeten bir karşılığı olarak, kadınlara seçme ve seçilme hakkını armağan eder.

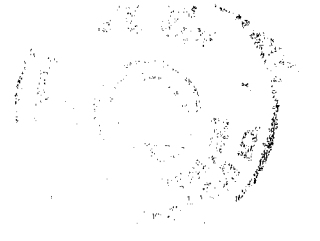
1950'lerden 1970'lerin ortalarına kadar geçen dönemde ise Türk kadını, Atatürk'ün kendisine sosyal ve siyasal hayatta sunduğu haklara karşı memnuniyetini belirtmek için Cumhuriyet'e hizmet etmeye canı gönülden katılır. Nitekim bu dönemde seçkin Türk kadını için en birinci vazife kırsal kesime inerek buradaki kadınları eğitmektir.

1970'lere gelindiğinde ise Türkiye'nin gündemini sosyalist fikirler oluşturmaya başlar. Sosyalistler, kadınların hem işte hem de evde gelip çalıştıklarını ve bu nedenle çifte emek kullanarak ezildiklerini belirtmektedir. Onlar, kadınların baskı altına alınmaktan kurtarılması için sosyalizmi göstermekte ve bu nedenle de kadınların erkeklerle birlikte sınıf mücadelesine girmelerini istemektedirler.

Bu noktada bu dönemdeki kadınların farklı iki ideolojiye hizmet ettikleri ve kendi haklarını savunmayı bir kenara bıraktıkları görülmektedir. Bu dönemde, ayrıca kadının kurtuluşunun sosyalist topluma geçilmesi ile gerçekleşeceğini düşünen İKD ve Devrimci Kadınlar Derneği gibi örgütler kurulur.

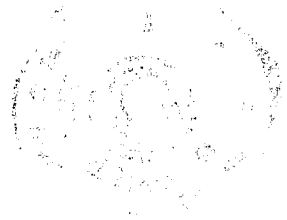
1980 sonrası döneme gelindiğinde Türk kadını, kadınların baskı altına alınma nedenlerini ve bu durumdan kadınları kurtarmanın yollarını, farklı modern feminist akımlar söylemlerinde dile getirir. Aynı özellikleriyle birbirinden ayrılan modern feminist akımların ortak özelliklerini, ataerkil düzene başkaldırmak oluşturur. Feministlere göre ataerkil düzen içinde kadının rolü, erkeğin fiziksel ve ruhsal olarak dinlenmesini ve ertesi güne gülümseyerek uyanmasını sağlamaktır. Bu noktada feministlere göre ataerkil düzen içinde kadının görevi, 'çocukların fedakar annesi', 'eşinin vefakar karısı', ve 'kaynanasının söz dinleyen gelini' olmaktadır. Feministler tam da bu düzeni, baştan aşağı değiştirmeyi hedeflemektedirler. Onlar, kimsenin sevgili eşi, fedakar annesi... vs. olarak tanımlandırılmak istememektedirler. Aksine kendi hayatlarını kimseye hesap vermeden özgürce yaşamak istemekte ve kimsenin duygularını tatmin etmeyi kendilerine gaye edinmemektedirler. Ayrıca kadınların kendileri içinde yaşamaları gerektiğini ileri sürmektedirler. Bununla birlikte bir kadının üzerine ayakları üzerinde durabilmesi için öncelikle ekonomik açıdan bağımsızlığını elde etmesi gerektiğini belirtmekte ve bu konuda kadınlara çağrıda bulunmaktadır.

Ayrıca bu dönemde Türk kadınının ilk defa kendi sesini duyurmak için feminist örgütler kurduğu ve feminist eylemlere öncülük ettiği görülmektedir. Bu eylemlerde genel olarak kadınların her yerde cinsel tacize uğramasına ve aile içi şiddete karşı çıkmaktadır.

4.1. KAYNAKÇA

- AKKOÇ, Nebahat, “Diyarbakır Kamer’in Kuruluş Hikayesi ve Yürüttüğü Çalışmalar,”
haz: Bora, Aksu, Günal Asena, “90’larda Türkiye’de Feminizm”, İst.,
İletişim yay., 2002
- AKSU, Bora, “Bir Yapabilirlik Olarak Kader”, haz: Bora, Aksu, Günal, Asena, “90’
larda Türkiye’de Feminizm,” İst., İletişim yay., 2002
- AKSU, Zehra, GÜL Songül, “1980’lerin Sivil Toplum Anlayışı ve Gönüllü Kadın
Kuruluşları Üzerine Bir Çalışma,” editör: Çitçi Oya, “Kadınlar ve Gelecek
Konferansı,” Ank., TODAİE yay, 1998
- ALLAN, Woods, “Feminizm Hareketi Neden Başladı”,
www.felsefekibi.com/side/default.aspx = 3611k
- ANA BRITANICA, cilt: 9, İst., Ana yay, 1988
- ARAT, Nejla, Feminizmin ABC’si, İst., Simavi yay., 1991
- ARAT, Nejla, Kadın Sorunu, İst. Say, 1986
- ARDIÇ, Nimet, “Cumhuriyet’ten Sonra Kurulan Kadın Dernekleri”, Atatürk ve Kadın
Hakları, Ank., T.C. Ticaret Bankası yay., 1983
- ASENA, Duygu, Kadının Adı Yok, İst., Milliyet yay., 1998
- AYTAÇ, Ömer, Sosyoloji Bir Giriş Denemesi, Elazığ Üniversite Kitabevi, 2002.
- BERKTAY, Fatmagül, “Türkiye Solu’nun Kadına Bakışı: Değişen Bir Şey Var mı?”
haz: Tekeli Şirin, 1980’ler Türkiye’sinde Kadın Bakış Açısında Kadınlar,
İst., İletişim, 1995
- BÜYÜK LAROUSSE, cilt:8, İst., Gelişim yay., 1986
- ÇAHA, Ömer, “Türkiye’de Sivil Toplum ve Kadın”, Ank., Vadi yay., 1996
- ÇAKIR, Serpil, “II. Meşrutiyet Devri Kadınların Aile Arayışı,” Sosyo- Kültürel
Değişme Sürecinde Türk Ailesi, Çilt: 1, Ank., T.C Başbakanlık Aile
Araştırma Kurumu yay., 1992

- DAVİDOFF, Leonore, Feminist Tarih Yazımında Sınıf ve Cinsiyet, Çev: Ateşer, Zeriner, İst., İletişim yay., 2002
- DEMİR, Zekiye, Modern ve Postmodern Feminizm, Ank. iz yay., 1997
- DONAVAN, Josephine, Feminist Teori, İst., İletişim yay., 2001
- DURAKBAŞA, Ayşe, Halide Edip Türk Modernleşmesi ve Feminizm, İst., İletişim yay., 2002
- ERBATUR, Gaye, KÖYMEN, Ülkü, “Adana Kadın Kuruluşları Birliği: Örnek Bir Kadın Komisyonu”, haz: Çitci Oya, 20. yy’ın Sonunda Kadınlar ve Gelecek Konferansı, Ank., TODAİE, 1998
- FİLİZ, Sevde, “Feminizm ve Kadın”, [http://www.Sevde.de/Fikhi/F/Feminizm ve Kadın.htm](http://www.Sevde.de/Fikhi/F/Feminizm%20ve%20Kadın.htm)
- FRASER, Nancy, NICHOLSAN, Linda, “Felsefesiz Toplumsal Eleştiri: Feminizm ve Postmodernizm Arasında Bir Karşılaşma”, çev: Küçük, Mehmet, “Birikim Aylık Sosyalist Kültür Dergisi”, sayı:42, İst., 1992
- GENÇEL, Müge, “Liberal Feminizm” 2004 diploması [150m.com/feminizm.htm-53k-supplemental Result-](http://150m.com/feminizm.htm-53k-supplemental-Result-)
- GÖKYAY, Birten, “60’lardan 90’lara Kadın Derneklerine Bakış”, haz: Çitçi Oya 20. yy’ın Sonunda Kadınlar ve Gelecek Konferansı, Ank., TODAİE, 1998
- GÖLE, Nilüfer, Modern Mahrem, İst., Metis, 2001
- HELLER, Agnes, “Varoluşçuluk, Yabancılaşma, Postmodernizm”, çev: Argın Şükrü, Birikim Aylık Sosyalist Kültür Dergisi, sayı: 42 İst., 1992
- IŞIK, Nazik, “1990’larda Kadına Yönelik Aile İçi Şiddetle Mücadele Hareketi İçinde Oluşmuş Bazı Gözlem ve Düşünceler”, haz: Çitçi, Oya, 20. yy’ın Sonunda Kadınlar ve Gelecek Konferansı, Ank., TODAİE, 1998
- KADIOĞLU, Ayşe, “Cinselliğin İnkarı, Büyük Toplumsal Projelerin Nesnesi Olarak Türk Kadını”, haz: Gümüšoğlu, Firdevs, 75. Yılda Kadınlar ve Erkekler, İst., Tarih Vakfı Yurt yay., 1998
- KALAN, İlknur, “Ailede Kadına Yönelik Şiddet ve Hukuk Düzeni”, haz: Çitçi, Oya, 20. yy ‘ın Sonunda Kadınlar ve Gelecek, Ank., TODAİE, 1998

- KAPLAN, Leyla, Cemiyetlerde ve Siyasi Teşkilatlarda Türk Kadını (1908-1960), Ank., Atatürk, Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, Araştırma Merkezi yay., 1998
- KARDAM, Filiz, Ecevit, Yıldız, "1990'ların Sonunda Bir Kadın İletişim Kuruluşu; Uçan Süpürge", haz., Bora Aksu, Günal, Asena, 90'larda Türkiye'de Feminizm, İst., İletişim yay., 2002
- KELLNER, Douglas, Postmodern Teori, Çev: Küçük Mehmet, İst., Ayrıntı yay., 1998
- KILIÇ, Zülal, "Cumhuriyet Türkiye'sinde Kadı Hareketine Genel Bir Bakış", haz: Gümüşoğlu, Firdevs, 75. Yılda Kadınlar ve Erkekler, İst., Tarih Vakfı Yurt yay., 199
- KIRKPINAR, Leyla, Türkiye' de Toplumsal Değişme ve Türk Kadını, Ank., Kültür Bakanlığı yay; 2001
- KODAMAN, Bayram, Tanzimat'tan Sonra Türk Kadını, Samsun, 19 Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 1990, Sayı: 5
- KURNAZ, Şefika, Cumhuriyet Öncesinde Türk Kadını (1839-1923), Ank., Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Yay., 1991
- LEWIS, Bernard, Modern Türkiye'nin Doğuşu, çev. Kıratlı Metin, Ank., TTK basımevi, 1970
- MARDİN, Şerif, "Tanzimat'tan Sonra Aşırı Batılılaşma", haz: Sarıbay Yaşar Ali, Kalaycıoğlu Ersin, Türkiye'de Politik Değişim ve Modernleşme, İst., Alfa, 2000
- MICHEL, Andree, Feminizm, İst., çev: Tekeli, Şirin, iletişim yay., 1993
- NAİMAN, Joanne, çev: Önal, Burhan, Marksizim ve Feminizm İst., Amaç yay., 1988
- O'KELLY, Kathleen, Feminizm ve Anarşizm uk. Geocities.com/anarşist bakış/makaleler/O'KELLY-Feminizm ve Anarşizm. Html. 16k
- SANCAR, Nuray, "Yeni Feminizm ve Demokrasi", [www.zennube.com/makale/6.htm-11k-cached-similer pages](http://www.zennube.com/makale/6.htm-11k-cached-similer%20pages)
- SEVİM, Ayşe, Türkiye'de İlk Feminizm Hareketi Nasıl Başlamıştır?, <http://www.netpano.com/feminizm.htm>., Monday, October, 14.2002

- SEVİM, Ayşe, Türkiye’de İlk Feminizm Hareketi Nasıl Başlamıştır?, <http://www.netpano.com/feminizm.htm>., Monday, October, 14.2002
- SİRKİS, Luce, Özerk Kadın Hareketi ve Kurumlar, Son On Yıl İçinde Fransa’daki Karşılıklı Etkileşimler, çev: Akkent Meral, İst., Metis yay., 1994
- SOYER, Serap, Endüstri Sosyolojisine Giriş, İzmir, Saray yay., 1996
- SÜMER, Neslihan, “Kültür, Yasa ve Aile İçi Şiddet”, haz: Çitci Oya, 20. y.y.’ın Sonunda Kadınlar ve Gelecek, Ank., TODAİE, 1998
- TAŞKIRAN, Tezer, Cumhuriyet’in 50. yılında Türk Kadın Hakları, Cumhuriyetin 50. yıldönümü yay., 1973
- TEKELİ, Şirin, 1980’ler Türkiye’inde Kadın Bakış Açısından Kadınlar, İst., iletişim, yay., 1995
- TEKELİ, Şirin, Kadınlar ve Siyasal Toplumsal Hayat, İst., Birikim Yayınları Araştırma Dizisi, 1982
- TİMİSİ, Gevrek, “1980’ler Türkiye’inde Ankara Çevresi; haz: Bora Aksu ve Günal Asena, 90’larda Türkiye’de Feminizm, İst; İletişim yay. 2002
- TOPRAK, Zafer, “II. Meşrutiyet Döneminde, Devlet, Aile ve Feminizm,” Sosyo-Kültürel Değişme Sürecinde Türk Ailesi, cilt: 1, Ank., T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu yay;1992
- UNAT, Abadan Nermin, “Söylem’den Protestoya: Türkiye’de Kadın Hareketi’nin Dönüşümü”, haz: Gümüsoğlu Firdevs, 75. Yılda Kadınlar ve Erkekler, Ank., Tarih Vakfı Yurt yay; 1998
- ÜSTTE, B.Rabia, Kadınların Temsil Hakkı Mücadelelerinin Tarihi Gelişimi ve Genel Oy, www.sbe.edu.tr/yayınlar/dergi03/oy.htm.36k

ÖZGEÇMİŞ

1981 yılında Elazığ'da doğdum. İlk öğrenimimi 1987-1991 yılları arasında Namık Kemal İlköğretim Okulu'nda bitirdim. Orta öğrenimimi, 1993'te Mezre İlköğretim Okulu'nda devam ederek tamamladım. 1995 yılında Atatürk Lisesi'nde lise öğrenimime başladım ve 1997 yılında mezun oldum. 1997-2001 yılını kapsayan dönemde ise Fırat Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyoloji bölümünde lisans eğitimimi tamamladım. 2001 yılında Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Anabilim Dalında başladığım lisansüstü eğitimime devam etmekteyim. 2003 yılında Gaziantep'te M.Fehime Güleç İ.Ö.O.'da rehber öğretmen olarak başladığım görevi sürdürmekteyim.

